

TÜRK İSLAM TARİHİ

**HZ. ÖMER
DÖNEMİNDE**

- Nihavend Savaşı ile İran fethedilmiş Türkler ve Müslüman Araplar ilk kez komşu olmuştur.

**HZ. OSMAN
DÖNEMİNDE**

- Müslüman Araplar ile Türklerin ilk savaşları başlamıştır. Hazarlar Kafkaslara İslamiyetin yayılmasını engellemiştir. (**BELENCER SAVAŞI**)

**EMEVİLER
DÖNEMİNDE**

- Uyguladıkları “**MEVALİ**”(Arap ırkçılığı) siyasetinden dolayı Türkler İslamiyeti seçmek istememiştir. Türkler bu ırkçılığa karşı “**ŞUUBİYE**” akımını ortaya çıkarmıştır.
- Orta Asya’da İslam ordularının ilerleyişini durduran Türk devleti **TÜRGİŞLER**’dir. (**HARİSTAN SAVAŞI**)

**ABBASİLER
DÖNEMİNDE**

- Irkçı politikadan vazgeçilip ümmetçi ve hoşgörülü bir politika uygulamışlardır.
- Türklere özellikle askeri görevler verilmiştir. Türklere özel “**AVASIM** ve **SAMERRA**” şehirleri kurulmuştur.

TALAS(ATLIK) SAVAŞI(751)

Araplarla Çinliler arasında olmuştur.

Sebebi; İpek Yolu ve Orta Asya hakimiyeti mücadelesidir.

Sonuçları:

- Türk İslam Tarihi başladı **(siyasi)**
- Orta Asya Çinlileşmekten kurtuldu**(siyasi)**
- Karluk,Yağma, Çiğil boyları Müslümanları desteklerken, Uygurlar Çin'e destek vermiştir**(siyasi)**
- Türkler ilk kez İslamiyet ile tanıştı **(dini)**
- Karluklar İslamiyeti seçen ilk Türk boyu oldu **(dini)**
- Kağıt, matbaa, barut, pusula Çin dışına yayıldı.**(kültürel)**

HAP BİLGİ: İslam dininin etkisi ile Türklerde **VERASET** ve **KUT İNANCINDA** bir değişiklik olmamıştır. Ama **eğitim, mimari, sanat, vergi, hukuk, takvim, alfabe, hükümdar ünvanları ve sembollerinde büyük değişimler** olmuştur.

Türklerin İslamiyet'e Geçişini Kolaylaştıran Unsurlar

- *Tek tanrı inancındaki benzerlikler*
- *Cihan hakimiyeti ile cihat anlayışının benzerliği*
- *Kurban kesme ve adak geleneğinin olması*
- *Ahret ve cennet cehennem inancının olması*
- *Temizlik unsurunun önemli olması*
- *Ruhban sınıfının(ayrıcalıklı din adamı) olmaması*
- *Ahlak kurallarının benzerliği*
- *Töre ile İslam şeri hukukunun çelişmemesi*
- *Abbasilerin hoşgörülü politikası*
- *Ozanlık anlayışının dervişlik ile benzerliği*

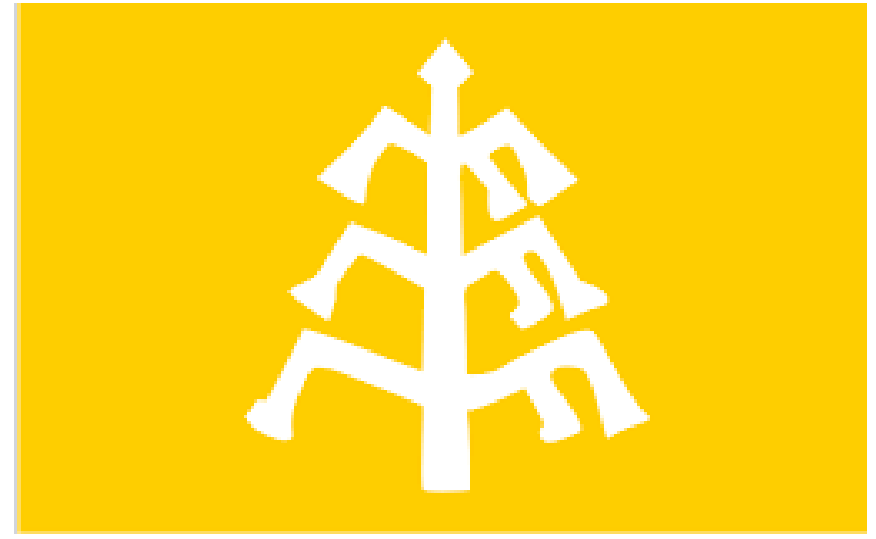
Türklerin İslamiyet'e Katkıları

- *İslamiyet'i geniş coğrafyalara yaydılar.(Anadolu, Balkanlar, Hindistan)*
- *Abbasi halifeliğini Şii Büveyhoğullarının baskısından kurtardılar.*
- *Haçlı Seferlerine karşı İslam topraklarını korudular.*
- *Türk İslam bilginleri İslam medeniyetine katkı sağlamışlardır.*
- *İslamiyet'in kılıcı ve kalkanı oldular.*

KARAHANLILAR(840-1212)

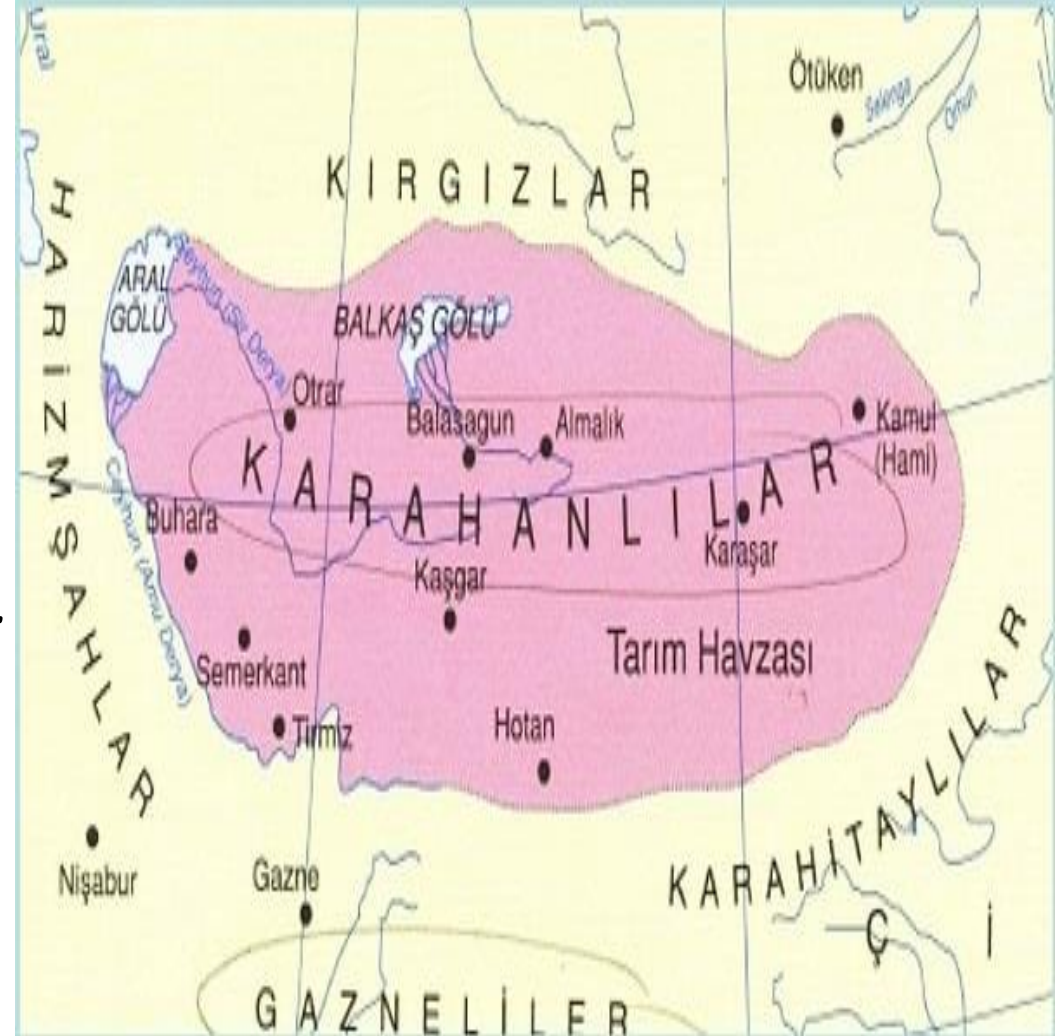
- **Orta Asya'da kurulan ilk Türk İslam devletidir.**
- **Karluk, Yağma, Çiğil ve Tuhsi boyları...Batı Türkistan.**
(Boylar federasyonu)
- Kurucusu **Bilge Kül Kadir Han**, başkent **Balasagun**'dur.
- **Hakaniye, Afransiyab, İlighanlar, Buğrahanlar** devleti...
- **Satuk Buğra Han** döneminde İslamiyeti resmi din olarak kabul ettiler. Satuk Buğra Han **Abdulkerim** adını almıştır. "**El Mücahit, El Gazi**" ünvanı...
- En parlak dönem **Yusuf Kadir Han** dönemidir.
- Ebu Nasır Ahmet Abbasi halifesi tarafından ilk kez "**İslam hükümdarı**" olarak tanınmıştır.
- Gazneliler ile **Maveraünnehir İttifakı** yaparak **Samanoğullarına** son vermişlerdir.
- Yusuf Kadir Han'ın ölümüyle devlet ikiye ayrıldı.
- Doğu Karahanlılar'a **Karahitaylılar**, Batı Karahanlılara ise **Harzemşahlar** son vermiştir.
- Semerkant, Buhara, Kaşgar, önemli şehirleridir.

- Resmi dilin Türkçe olması(Uygur Alfabesi)
- İkili teşkilat, Boylar Federasyonu
- Han, hakan, kağan ünvanlarının kullanılması
- İslamiyeti seçmelerine rağmen Türklük özelliklerini koruduklarını gösterir.

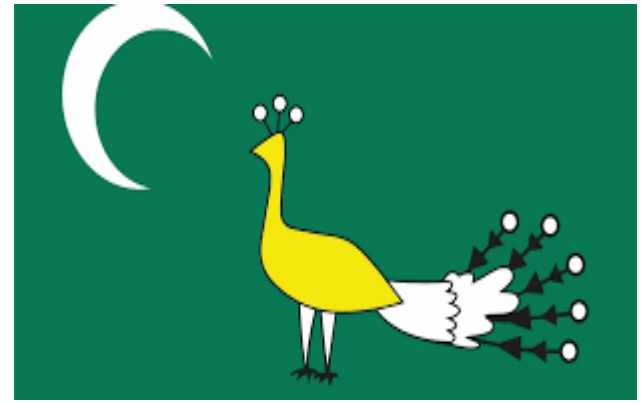
- Kuran-ı Kerim'in ilk Türkçe çevirisi yapılmıştır.
 - İlk kervansaray(ribat)
 - İlk medrese(Semerkant Medresesi)
 - İlk bimarhane(hastane)
 - İlk vakıf sistemi
 - İlk posta teşkilatı
 - İlk gulam sistemi
 - İlk burslu öğrenci sistemi Karahanlılarda görülmüştür.
- Türk İslam edebiyatının ilk yazılı örneklerini verdiler;

- **Kutadgu Bilig:** Yusuf Has Hacip
- **Divan-ı Lügati't Türk:** Kaşgarlı Mahmut
- **Divan-ı Hikmet:** Hoca Ahmet Yesevi
- **Atabetü'l Hakayık:** Edî Ahmet Yükneki

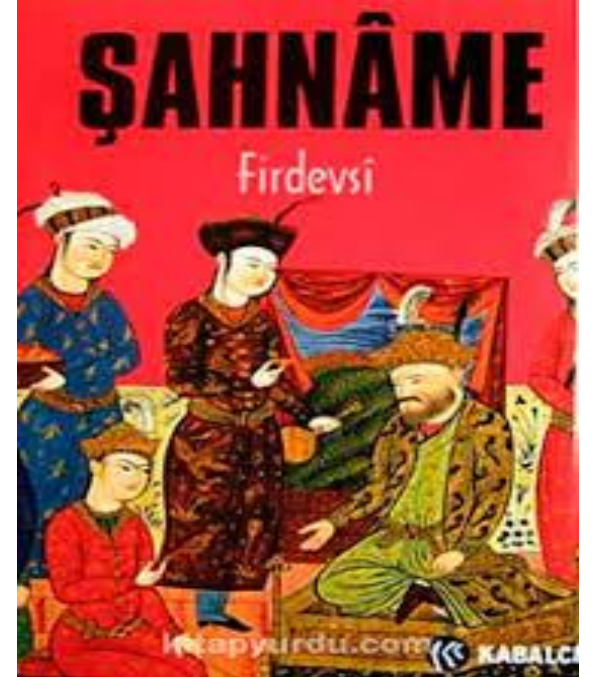
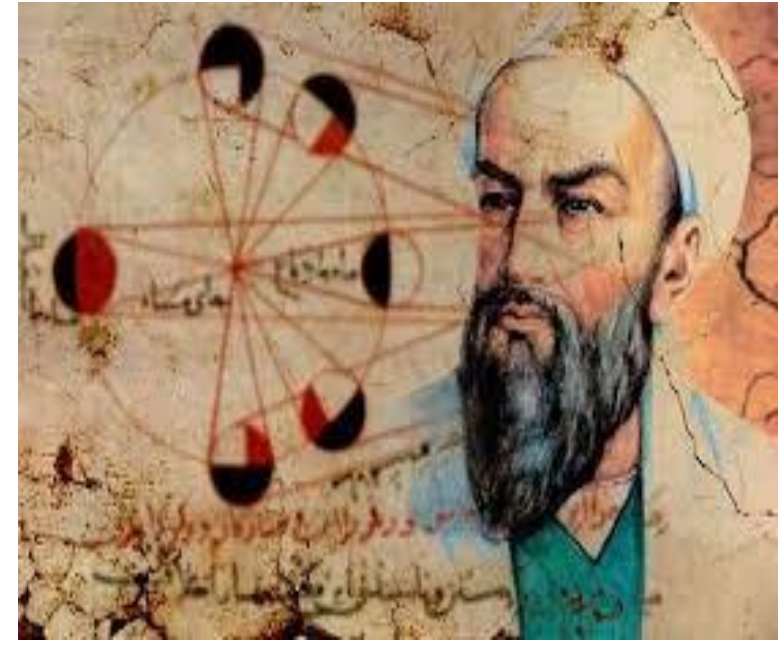

GAZNELİLER(963-1187)

- Kurucusu Alp Tigin, başkent Gaznedir.
- Kurulduğu bölgeden adını almıştır.
- **Sebüktiginiler, Yeminiler** devletin diğer isimleridir.
- Türk İslam Tarihinin ilk büyük imparatorluğu ve ilk merkezîyetçi devletidir.
- Tam bağımsız olmalarından dolayı Sebük Tigin devletin asıl kurucusu kabul edilir. “**Padişah**” unvanını kullanan ilk hükümdardır.
- Sebük Tigin oğulları için “**PENDNAME**” adlı eseri yazmıştır.
- En parlak dönem **Gazneli Mahmut** dönemidir.
- Abbasi halifesini Şii Büveyhoğullarının baskısından kurtardığı için “**SULTAN**” unvanını kullanan ilk hükümdar olmuştur.
- İslam dünyasının koruyucuğunu yapan ilk Türk İslam devletidir.

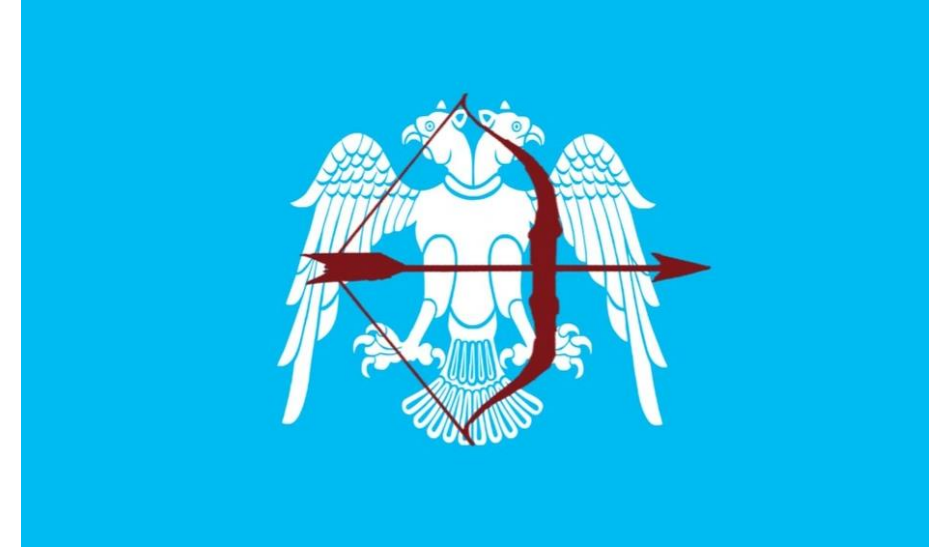

- Gazneli Mahmut **Hindistan'a 17 sefer** yapmıştır.
(İslamiyeti yaymak)
 - İlk seferi: **PEŞAVER**
 - Son seferi: **CAT**
 - En büyük seferi: **SOMNAT**
- Utbi "**TARİH-İ YEMİN**", Firdevsi ise "**ŞEHNAME**" adlı eserini Gazneli Mahmut'a sunmuştur.
- Gazneli Mahmut **BİRÜNİ** için "**sarayımın en değerli hazinesi**" demiştir.
- Çok uluslu etnik yapı (**kozmopolitik**) yıkılmalarında en önemli etken olmuştur.
- Karahanlıların ilk kez başlattığı gulam sistemini geliştirmişlerdir.
- **Sultan Mesut** döneminde **Büyük Selçuklular'a** karşı yaptıkları **NESA, SERAHS ve DANDANAKAN** savaşlarını kaybetmiş, yıkılma sürecine girmişlerdir.
- Afgan kökenli **Gurlular** tarafından yıkılmışlardır.

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ(1040-1157)

- İlk ataları **Dukak**'tır. Devlet **Selçuk Bey**'den adını almıştır.
- Oğuzların Üçok kolunun Kınık boyuna mensupturlar.
- Selçuk Bey'in ölümü ile yerine geçen **Arslan Yabgu** Gazneliler'e esir düşünce başa **Tuğrul** ve **Çağrı Beyler** geçmiştir.
- Anadolu'ya fetih amaçlı ilk akınlar başlamıştır.
- Horasan bölgesinin hakimiyeti için Gazneliler ile yapılan 1040 **Dandanakan Savaşından** sonra Tuğrul Bey **Nişabur'da** kendi adına hutbe okutup para bastırarak bağımsızlığını ilan etmiştir.
- Devletin merkezi Nişabur'dan Rey'e taşınmıştır.
- Büyük Selçuklu'nun ilk **medresesi** Nişabur'da **Tuğrul Bey** tarafından açılmıştır.

Pasinler Savaşı(1048)

- **“Yurt tanıyan”** savaşı olarakta bilinir.
- Büyük Selçuklu ile Bizans, Gürcü ittifakı arasında olmuştur.
- Anadolu hakimiyeti için yapılmıştır.
- Büyük Selçuklu Devleti’nin **Anadolu** için Bizans ile **ilk savaşı ve kazandığı ilk zaferdir.**
- Gürcü kralı **Liparit** esir alınmış, Bizans yıllık vergiye bağlanmıştır.
- Bizans İstanbul’da **Tuğrul Bey** adına cami yaptırmayı ve hutbe okutmayı kabul etmiştir.

Bağdat Seferi(1055)

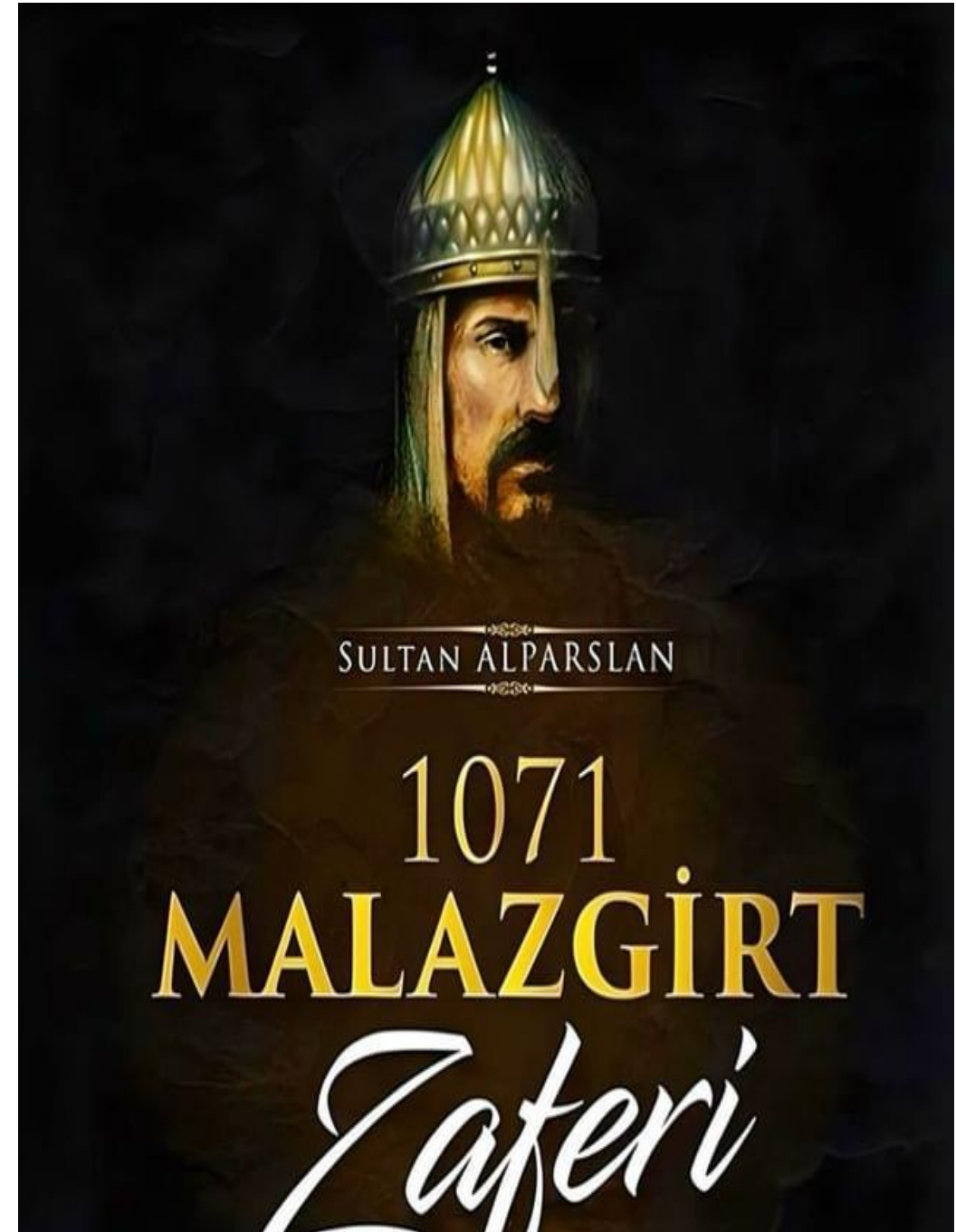
Tuğrul Bey, Abbasi halifesini baskıdan kurtarmış, **Şii Büveyhoğullarına** son vermiştir.

⇒**Abbasi halifesi** Kaim Bin Emrullah **Tuğrul Bey’e “Doğunun ve Batının Sultanı”** unvanını vermiştir.

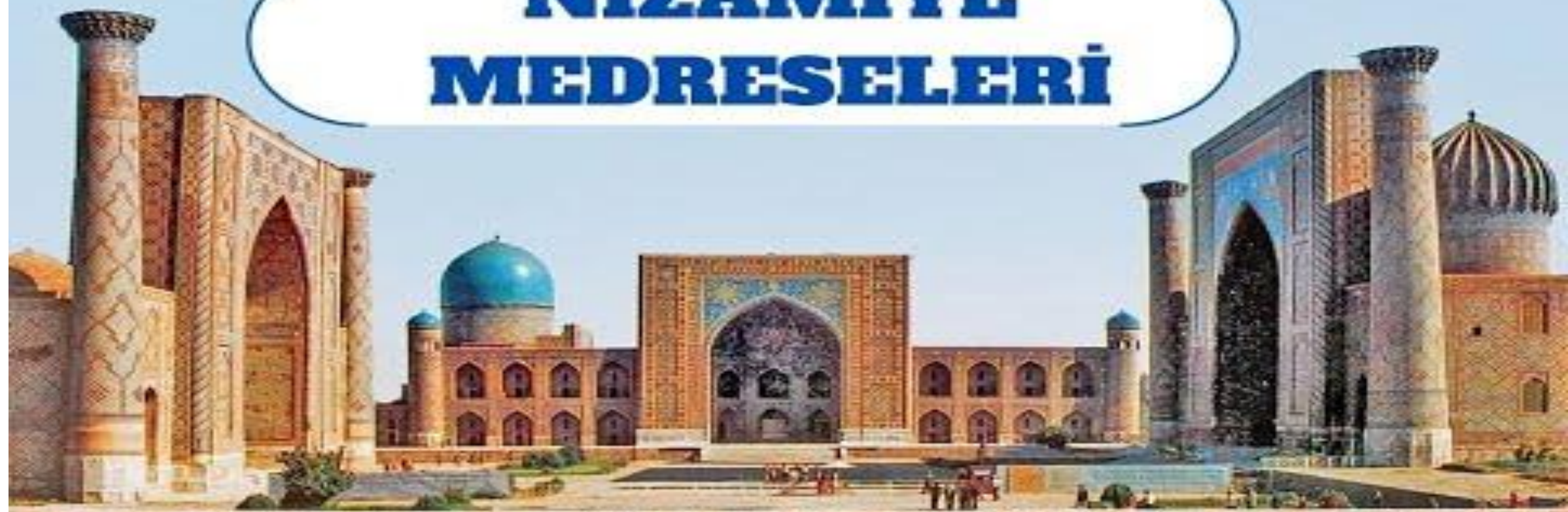
⇒Halifenin Tuğrul Bey’i sultan ilan etmesi ile, halife **siyasi** yetkilerini Tuğrul Bey’e devretmiş ve **ilk kez** din ve devlet işleri birbirinden ayrılmıştır.(Böylece İslam dünyasının liderliğini Büyük Selçuklu üstlenmiştir.

Alparslan Dönemi(1063-1072)

- *Bu dönemde Anadolu fethi hızlanmıştır.*
- *Kardeşi Kavurd'un isyanını bastırmıştır.*
- *Azerbaycan, Irak, Kars, Ani Kalesi fethedilmiştir.*
- *İranlı Nizamülmülk (Ebu Ali Hasan) vezirliğe getirildi.*
- *Ani Kalesi'ni fethetmiş, halife kendisine **Ebu'l-Feth(Fetihlerin Babası)** unvanını vermiştir.*
- *Bağdat'ta ilk **Nizamiye Medreseleri** bu dönemde açılmıştır.*
- *Ermeni Vaspuragan Krallığına son verilmiştir.*

NİZAMİYE MEDRESELERİ

Malazgirt Savaşı(1071)

Büyük Selçuklu Devleti ile Bizans arasında olmuştur.

Sebepleri:

- *Anadolu'da İslamiyeti yayma(Gaza ve cihat)*
- *Anadolu'ya hakim olma.*
- *Göçebelere yurt bulma*
- *Türk akınlarını durdurmak*

Sonuçları:

- *Büyük Selçuklu kazanmıştır.*
- *Bizans ordusunda görevli Peçenekler ve Oğuzlar Selçuklu ordusuna geçmiş ve savaşın kazanılmasında etken olmuşlardır.*
- *Göçebelere yurt kazanıldı.*
- *Anadolu kapıları Türklere açıldı.*
- **“Türkiye Tarihi”** başladı.
- *Türklere karşı Haçlı Seferlerinin başlamasına ortam hazırladı.*
- *Anadolu'da **İlk Türk Beylikleri Dönemi** başladı.*

HAP BİLGİ: Alparslan komutanlarına “fethedilen yer fethedenin malıdır” anlayışını getirmiştir. Bu sisteme **kılıç hakkı** denilmiştir. Bu sistem;

- Anadolu fetihlerini hızlanması
- Feodalleşmeye ortam hazırladığı için olumsuz sonuçlar doğurması
- İlk Türk Beyliklerinin kurulmasında etkili olmuştur.

✓ **DANIŞMENTLİLER**

✓ **SALTUKLULAR**

✓ **MENGÜCEKLİLER**

✓ **ARTUKLULAR**

✓ **ÇAKA BEYLİĞİ**

I. TÜRK BEYLİKLERİ DÖNEMİ

Sultan Melikşah Dönemi(1072-1092)

- **Sultan-ı azam**(büyük sultan) unvanını kullanan ilk hükümdardır.
- Devletin **en parlak** dönemidir. Devleti bir **imparatorluk** haline getirdi.
- Başkent **İsfahan'a** taşınmıştır.
- Vezir Nizamülmülk "**SİYASETNAME**" adlı eserini yazmıştır.
- Bu dönem de **ATSIZ** komutasındaki Selçuklu ordusu **Şam** ve **Kudüs'u** almıştır.
- Türk Tarihinde ilk **atabeylik** ve ilk **ikta sistemi** uygulanmıştır.
- **Ömer Hayyam** tarafından mali işlerde kullanılmak üzere **Celali Takvim** hazırlanmıştır.
- Dönemin en önemli olumsuz gelişmesi **Hasan Sabbah'ın** liderliğinde ortaya çıkan **Batinilik(Haşhaşiler)** mezhebinin zararlı faaliyetleridir. Yönetimi ele geçirmek ve devleti parçalamak için birçok devlet adamına suikastler yapmışlardır.
- Melikşah'ın ölümü ile taht kavgaları çıkmış devlet dağılma sürecine girmiştir. **Berkyaruk, Mehmet Tapar ve Sencer** arasında çıkan taht mücadelesi **fetret devri** yaşanmıştır.

HASAN SABBAAH KİMDİR? HAŞHAŞİLER VE ALAMUT KALESİ

BATİNİLİĞİNİN SONA ERMESİ

Melikşah döneminde güçlenen hareket ortadan kaldırılmak istenmiş ancak Melikşah'ın ölümü üzerine başarılı olunamamıştır.

13. yüzyıl ortalarına kadar etkili olan Batinilik, 1256 yılında Moğol hükümdarı Hülagü'nün Alamut Kalesi'ni yıkması ile ortadan kalkmıştır.

Sultan Sencer Dönemi(1118-1157)

- Büyük Selçuklu Devletinin 2. Kurucusu ve son hükümdarıdır. **(İskender-i Sani)**
- Başkenti **Merv'e** taşımıştır.
- Karahanlı ve Gaznelilere üstünlük sağlamıştır.
- **1141 Katvan Savaşı'nda** Karahitaylılar'a yenilmiş, Oğuz isyanları sonucu esir düşmüştür.

Büyük Selçuklu'nun Son Hakan'ı

SULTAN SENCER

Büyük Selçuklu Devletin Yıkılma Sebepleri

- Taht kavgalarının etkisi
- Abbasi halifelerinin zararlı çalışmaları
- Oğuz Türkmenlerin devlete küstürülmesi ve isyanları
- Haçlı Seferlerinin etkileri
- Batinilerin zararlı faaliyetleri ve suikastleri
- Merkezi otoritenin zayıflaması
- Atabeylerin bağımsız hareket etmesi

KURULAN ATABEYLİKLER

- **İLDENİZOĞULLARI**/A.BAYCAN
- **BEG-TEGİNOĞULLARI**/ERBİL
- **BÖRİLER**/ŞAM
- **SALGURLULAR**/FARS
- **ZENGİLER**/MUSUL

KURULAN DEVLETLER

- **A**NADOLU SELÇUKLULARI
- **S**URİYE SELÇUKLULARI
- **K**IRMAN SELÇUKLULARI
- **I**RAK SELÇUKLULARI

MISIR'DA KURULAN TÜRK-İSLAM DEVLETLERİ

TOLUNOĞULLARI(868-905)

- Mısır'da kurulan **ilk Türk İslam** devletidir.
- Abbasiler'in zayıflaması ile kurulan **Tevaif-i Müluk** devletidir.
- Kurucusu **Tolunoğlu Ahmet**, başkent **Kahire**(Fustat)tır.
- Çok uluslu yapıları kısa sürede yıkılma sebebi olmuştur. Yöneticiler **Türk**, halkın tamamı **Arap**'tır.
- **Maristan** denilen hastane ve eczanelerde ücretsiz sağlık hizmeti vermişlerdir.
- **Tolunoğlu Ahmet Cami, Ulu Cami** en önemli mimari eserleridir.
- Abbasiler son verdiler.

İHŞİDLER(AKŞİTLER)(935-969)

- Mısır'da kurulan **ikinci Türk İslam** devletidir.
- Kurucu **Muhammed Bin Toğaç**, başkent **Kahire**(Fustat)tır.
- Kutsal topraklara hakim olan **ilk Türk İslam** devletidir.
- Abbasi halifesi El-Razi Billah tarafından **AKŞİT**(**Beyaz güneş, Sultanlar Sultanı**) unvanını vermiştir.
- **Tevaifi Müluk** devletidir.
- Yöneticiler **Türk**, halkın tamamının **Arap** olması kısa sürede yıkılma sebebidir.
- Şii bir devlet olan **Fatimiler** son vermiştir.

EYYUBİLER(1174-1250)

- Mısır'da kurulmuştur. Kurucusu **Selahaddiin Eyyubi**'dir.
- Fatimilere son vermişlerdir.
- **1187 Hittin Savaşı** ile **Kudüs'ü** haçlılardan geri aldı. Bu durum **III. Haçlı Seferine** neden olmuştur.
- Mekke ve Medine'ye çok önem vermiştir.
“**Hadimü'l Harameyn**” ünvanını **kullanan ilk hükümdardır**.
- Mehmet Akif Ersoy Selahaddin Eyyubi'yi “**Şarkın En Sevilen Sultanı**” olarak nitelendirmiştir.
- Devlet arması sistemi ile Avrupa'ya örnek olmuşlardır.
- Ünlü tıpçı **İbn-i Meymun** bu dönemde yaşamıştır.
- Memlük komutanı **Aybeg** tarafından yıkılmıştır.

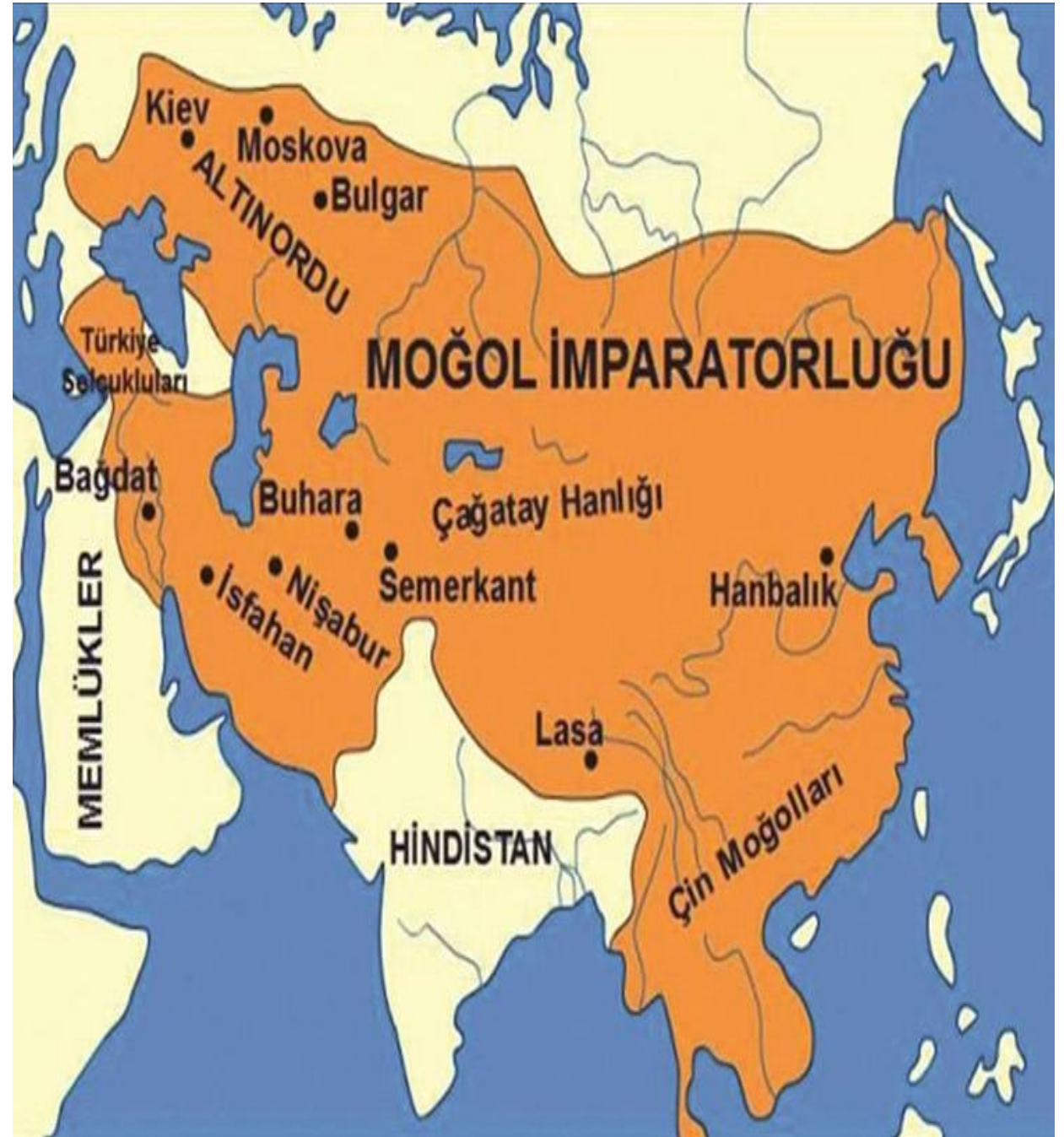
MEMLÜKLER(KÖLEMENLER)(1250-1517)

- **Aybeg** tarafından **Mısır'da** kurulmuştur.
- “**Türkiye**” adı ile kurulan ilk Türk devletidir.(**Eddevlet'ül Türkiye**)
- **Türkçeyi** resmi dil ilan etmişlerdir.
- Abbasi halifesini korudular.(Halife ayrı Sultan ayrı)
- **Türk veraset sistemini** uygulamadılar. Bunun yerine “**her emirin hükümdar olma hakkı vardır**” anlayışını getirdiler. Bu durumun sonucunda sık sık taht kavgaları çıkmış, farklı hanedanlar başa geçmiştir.
- Tarihte Moğolları yenerek durduran **ilk Türk İslam** devletidir. (**1260 Ayn Calud Savaşı/1277 Elbistan Savaşı/ Merc-i Suffar/ Humus Savaşı.**)
- 1516- 17 **Mercidabık ve Ridaniye** Savaşları ile Mısır Seferi'ne çıkan Osmanlı padişahı **Yavuz Sultan Selim** son vermiştir.

MOĞOL İMPARATORLUĞU(1196-1227)

- Kurucusu Timuçin(Cengiz Han), başkent Moğolistan topraklarında bulunan Karakurum'dur.
- **Yasaname-i Buzurg** denilen Cengiz Han yasaları meşhurdur.
- Uygurların etkisi zamanla Türk kültürünün etkisi altına girmişlerdir.
- Töre hukuku, kurultay, kut anlayışı, onluk sistem ve Türk veraset anlayışını uygulamışlardır.
- Cengiz Han'ın ölümünden sonra imparatorluk parçalanmış yeni Moğol devletleri kurulmuştur.

Altın Orda Devleti(1227-1502)

- Karadeniz'in kuzeyinde Batu Han tarafından kuruldu.
- İslamiyeti resmi din olarak seçen ilk Türk Moğol devletidir.(Özbek Han dönemi)
- Ruslarla mücadele etmişlerdir
- Bu devlete Timur son vermiştir.
- Altın Orda Devleti dağılınca; Kazan, Kırım, Astarhan, Nogay, Küçüm, Kasım hanlıkları kurulmuştur.

İlhanlı Devleti(1256-1336)

- İran'da **Hülagü Han** kurmuştur.
- Başkent **Tebriz**.
- Gazan Mahmut Han döneminde İslamiyeti seçtiler.
- Hülagü Han Alamut Kalesi'ni yıkarak **Batinilik** mezhebine son vermiştir.
- **1243 Köse Dağ Savaşı** ile Anadolu Selçuklu Devleti'ni yenerek Anadolu'ya hakim olmuşlardır.
- 1258'de **Abbasi Devleti'ne** son vererek Bağdat'ı ele geçirmişlerdir.

Çağatay Hanlığı(1227-1369)

- Doğu Türkistan'da Çağatay Han tarafından kuruldu.
- İslamiyeti seçmiş, zamanla Türkleşmişlerdir.
- Timur son vermiştir.

Kubilay Hanlığı(1280-1368)

- Kubilay han Çin Pekin'de kurmuştur.
- Türkleşmeyen ve İslamlaşmayan tek Moğol devletidir.
- Ünlü seyyah **Marco Polo** 20 yıl boyunca Kubilay han'ın hizmetinde bulunmuş ve Seyehatname'sinde bu dönemden bahsetmiştir.

TİMUR İMPARATORLUĞU(1369-1507)

- Çağatay Hanlığına son veren Timur tarafından kurulmuştur.
- Başkent **Semerkant**'tır.
- Timur Hanedan üyesi olmadığı için "**Han**" ünvanını kullanamamıştır. Bunun yerine "**Emir**" ünvanını kullanmıştır.
- **İkta sistemi** ve **Türk veraset sistemini** uygulamışlardır.
- Savaşlarda yararlılık gösteren kişilere "**Suyurgal**" denilen topraklar verilir.
- Eyaletleri yöneten valilere "**Mirza**" denilmiştir.
- "**Bilgin hükümdarlar devleti**" olarak bilinir. **Ali Kuşçu, Hüseyin Baykara, Uluğ Bey, Ali Şir Nevai** gibi bilim insanları bu dönemde yaşamıştır. Uluğ Bey Semerkant'ta kendi adına rasathane açmıştır.

- Altın Orda Devleti'ne son verip Ruslar'ın güneye inmesine yol açmışlardır.
- 1402 Ankara Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ni yenerek "**Fetret Devri**" yaşanmasına sebep olmuşlardır.
- Resmi dil **Türkçe**'dir.
- **Özbekler(Şeybaniler)** son vermiştir.
- Devlet yıkıldıktan sonra **ÖZBEK, HOKAND, BUHARA, HİVE** gibi hanlıklar kurulmuştur.

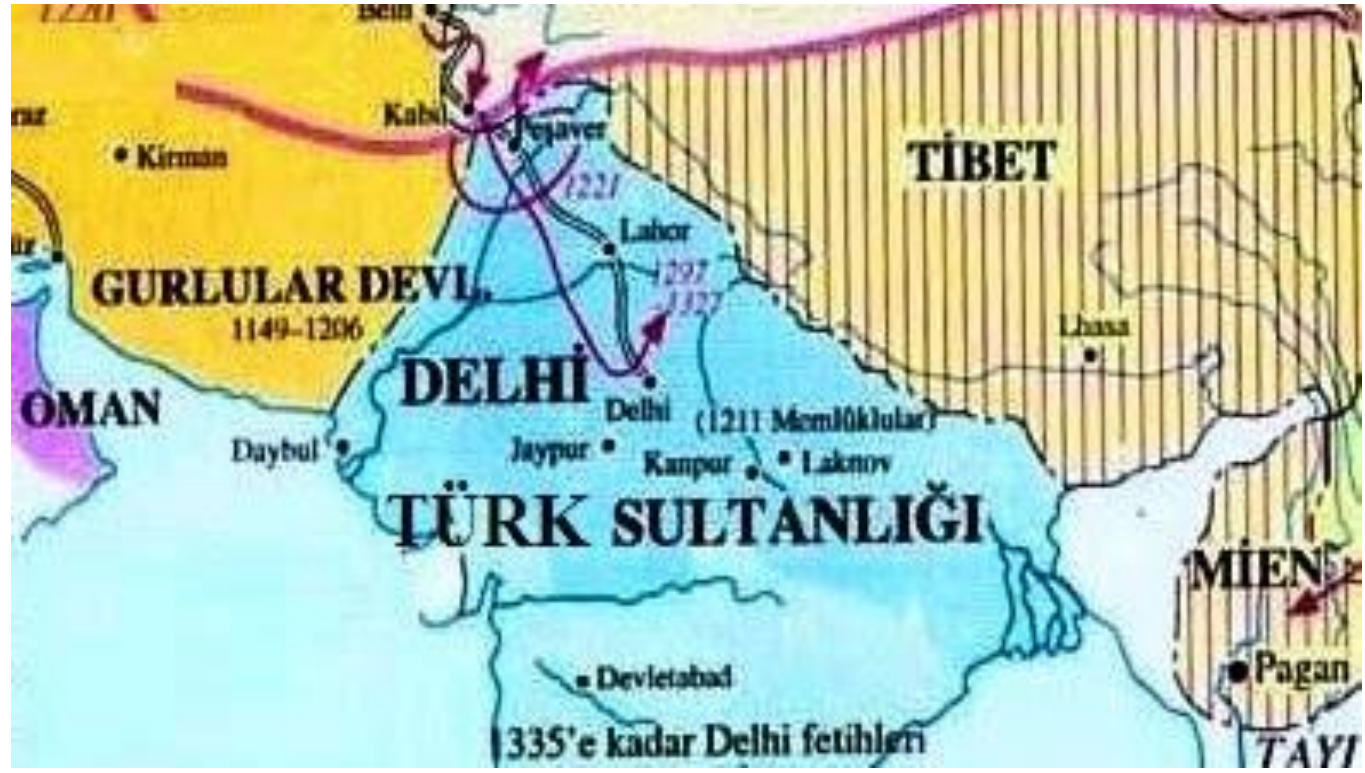
HARZEMŞAHLAR(1097-1231)

- Kurulduğu **Harezmi** bölgesinden adını almıştır.
- Kurucusu **Anuş Tekin**'dir.
- Kendilerini Büyük Selçuklu Devleti'nin mirasçısı olarak görmüşlerdir.
- 1218'de Otrar valisi İnalçık 450 kişilik Moğol kervanına saldırmıştır. Bu olaya "**Otrar Faciası**" denilmiştir.
- En parlak dönemleri **Alaeddin Tekiş** dönemidir.
- 1230 yılında Anadolu Selçuklu Devleti'ne karşı **Yassıçemen Savaşı**'ni kaybedip dağılma sürecini girmişlerdir. 1231'de kesin olarak yıkılmıştır.
- Bu devletin yıkılması ile Anadolu Moğol istilasına açık hale gelmiştir.
- Bu dönem de yaşamış **Zemahşeri** "**CARULLAH(Allah'ın Komşusu)**" ünvanını kullanmıştır. "**Keşşaf Tefsiri** ve **Mukaddimet'ül Edep**" adlı eserleri yazmıştır.

DELHİ SULTANLIĞI(1225-1526)

- Hindistan'da kurulan ilk Türk İslam Devletidir.
- Kurucusu **Kutbeddin Aybeg.**
- Meml kler'de olduğu gibi Türk Veraset sistemini uygulamadılar. Farklı hanedanlar yönettiği için **KUT inancı** yoktur.
- Türk İslam Tarihi'nin nadir kadın hükümdarlarından biri Delhi Sultanlığı yapan **RAZİYE BEGÜM**'d r.

BABÜR DEVLETİ (1526-1858)

- Babür Şah tarafından Hindistan'da kurulmuştur.
- Hindistan'da siyasi birliği sağlayan ilk devlettir.
Hindistan'da kurulan son Türk devletidir.
- İslamiyet'in o bölgelerde yayılmasını sağlamışlardır
- 1858'de İngilizler son vermiştir.
- En önemli mimari eserleri **Tac Mahal**'dir.
- Babür hükümdarı **Şah Cihan** eşi **Mümtaz Mahal**(Ercümend Begüm Banu Sultan) için yaptırmıştır. Bu yapının inşasında, Osmanlı **mimarları Mehmet İsa Efendi, İsmail Efendi ve Hattat Settara Efendi** de çalışmıştır.
- **Babür Şah** Çağatayca'nın en önemli şairlerindendir. **"VEKAYİ"** adlı eserinde kendi hayatını anlatmıştır.

KARAKOYUNLU DEVLETİ (1365-1469)

- İran'da **Bayram Hoca** tarafından kurulmuştur.
- Başkent **Tebriz**'dir.
- Azerbaycan'ın Türkleşmesine katkı sağlamışlardır.
- Akkoyunlular son vermiştir.

AKKOYUNLU DEVLETİ (1398-1501)

- **Kara Yüüllük Osman** tarafından **Diyarbakır**'da kurulmuştur.
- En parlak dönem **Uzun Hasan** dönemidir. Avrupa'da kendisi için "**Küçük Türk**" ünvanı kullanılmıştır.
- Uzun Hasan döneminde Kuran-ı Kerim'in Türkçe çevirisi yapılmıştır.
- **Dede Korkut Hikayelerini** yazılı hale getirmişlerdir.
- Osmanlı ile yaptığı **1473 Otlukbeli Savaşı'nı** kaybederek yıkılma sürecine girmiştir.
- **Safeviler** son vermiştir.

TÜRKİYE TARİHİ

Türkiye tarihi şu beş bölümden oluşmaktadır:

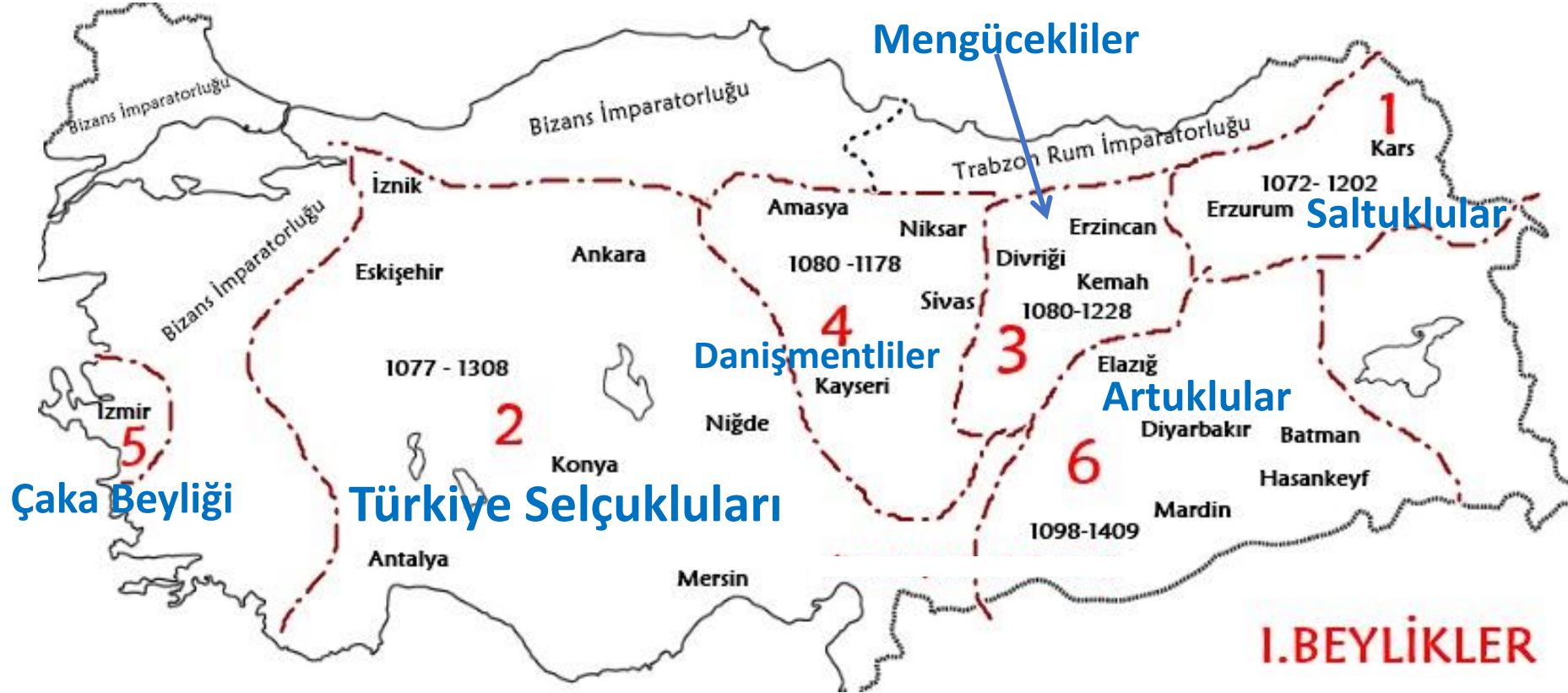
- ⇒ Birinci Beylikler Dönemi*
- ⇒ Anadolu Selçuklu Dönemi*
- ⇒ İkinci Türk Beylikleri Dönemi*
- ⇒ Osmanlı Devleti Dönemi*
- ⇒ Türkiye Cumhuriyeti Dönemi*

İlk Türk Beyliklerinin Genel Özellikleri:

- ✓ *1071 Malazgirt Savaşı sonrasında kuruldular.*
- ✓ *Kurucularından adını aldılar.*
- ✓ *Anadolu'nun Türkleşme ve İslamlaşmasına katkı sağladılar.*
- ✓ *Anadolu'da Türkçe'yi yaydılar.*
- ✓ *Anadolu'yu imar ve bayındır hale getirdiler.*
- ✓ *Bulundukları bölgeleri Bizans, Haçlı, Ermeni ve Gürcülere karşı savundular.*
- ✓ *Tamamına Anadolu Selçuklu Devleti son vermiştir.*

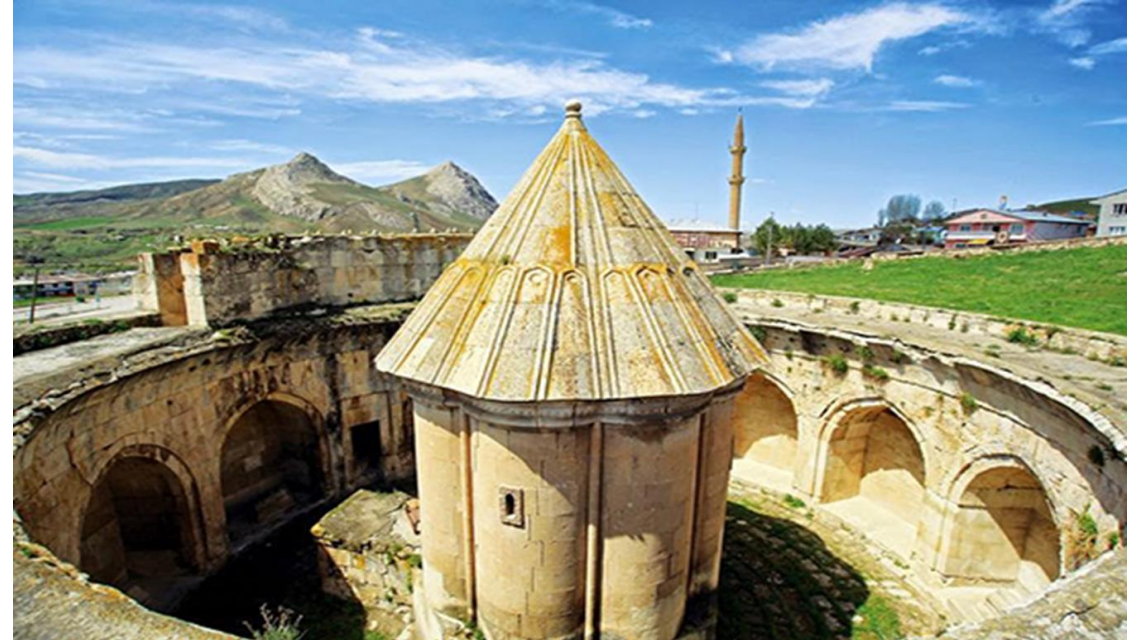
I. TÜRK BEYLİKLERİ DÖNEMİ (D-S-M-A-Ç)

1. Saltuklular(1072-1202)

- Erzurum ve çevresinde **Ebu'l Kasım Saltuk** tarafından kurulmuştur.
- Anadolu'da kurulan **ilk Türk beyliğidir.**
- Gürcü ve Haçlılarla mücadele etmişlerdir.
- Anadolu Selçuklular son vermiştir.
- **Erzurum Ulu Camii, Mama Hatun Kümbeti, Tepsi Minare, Emir Saltuk Kümbeti** önemli mimari eserleridir.

2. Mengücekliler(1080-1228)

- Erzincan, Kemah, Divriği çevresinde **Mengücek Gazi** tarafından kurulmuştur.
- Gürcü ve Rumlarla mücadele etmişlerdir.
- Anadolu'nun en eski külliyesi olan **Divriği Ulu Cami ve Külliyesi** en önemli mimari eserleridir.
- **Divriği Darüşşifası** önemli hastanelerdendir.
- Anadolu Selçuklu sultanı 1. Alaeddin Keykubad son vermiştir.

3. **Çaka Beyliği(1081-1093)**

- İzmir ve çevresinde **Çaka Bey** tarafından kurulmuştur.
- Türk tarihinin ilk **denizci beyliğidir**.
- İlk Türk donanmasının kurulduğu 1081 tarihi **Türk Deniz Kuvvetleri'nin kuruluşu kabul edilir**.
- Peçeneklerle ittifak yapıp İstanbul'u kuşatmışlardır.
- Bizans'a karşı Türk donanmasının ilk zaferi kabul edilen 1090 Koyunadaları Savaşı'nı kazanmışlardır.
- Anadolu Selçuklu sultanı 1. Kılıçarslan son vermiştir.

www.pirtarih.net

İLK TÜRK
DENİZCİSİ
ÇAKA BEY

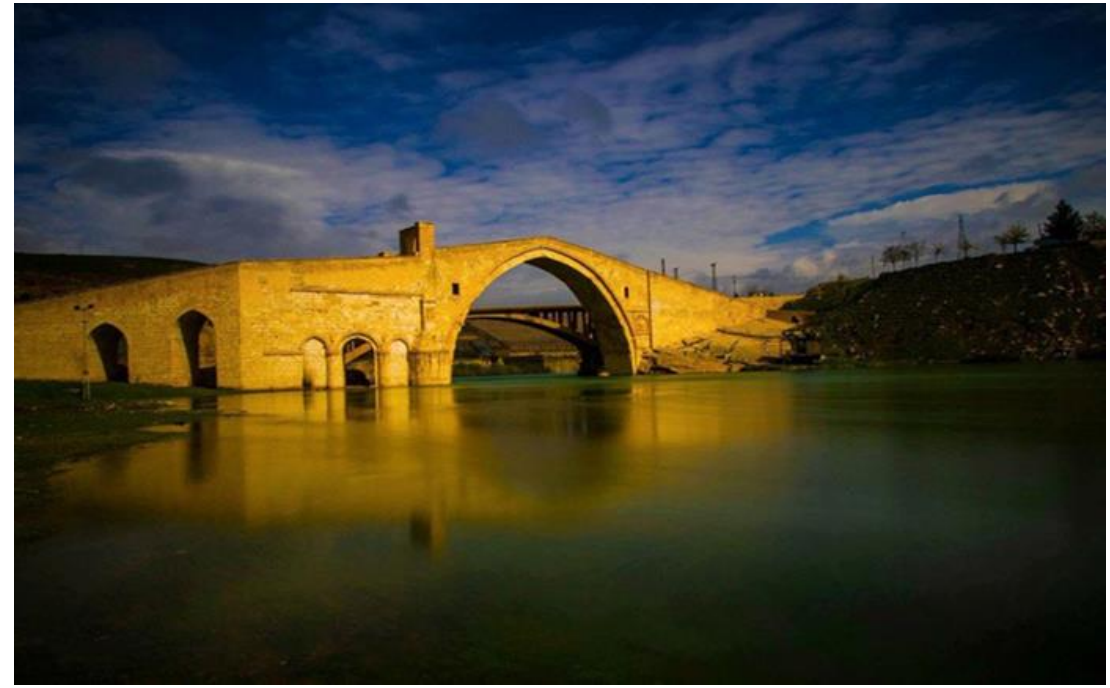
4. **Danışmentliler(1080-1178)**

- Sivas, Kayseri, Çankırı, Malatya ve Tokat çevresinde **Danışment Gazi** tarafından kurulmuştur.
- İlk Türk beylikleri içerisinde **en güçlü** olanıdır.
- Anadolu'da kendi adına para bastıran ilk hükümdar **Danışment Ahmet Gazi'dir**.
- Anadolu'nun **ilk medresesi** kabul edilen **Tokat/Niksar Yağıbasan Medresesi, Kayseri Ulu Camii ve Melik Gazi Türbesi** önemli mimari eserleridir.

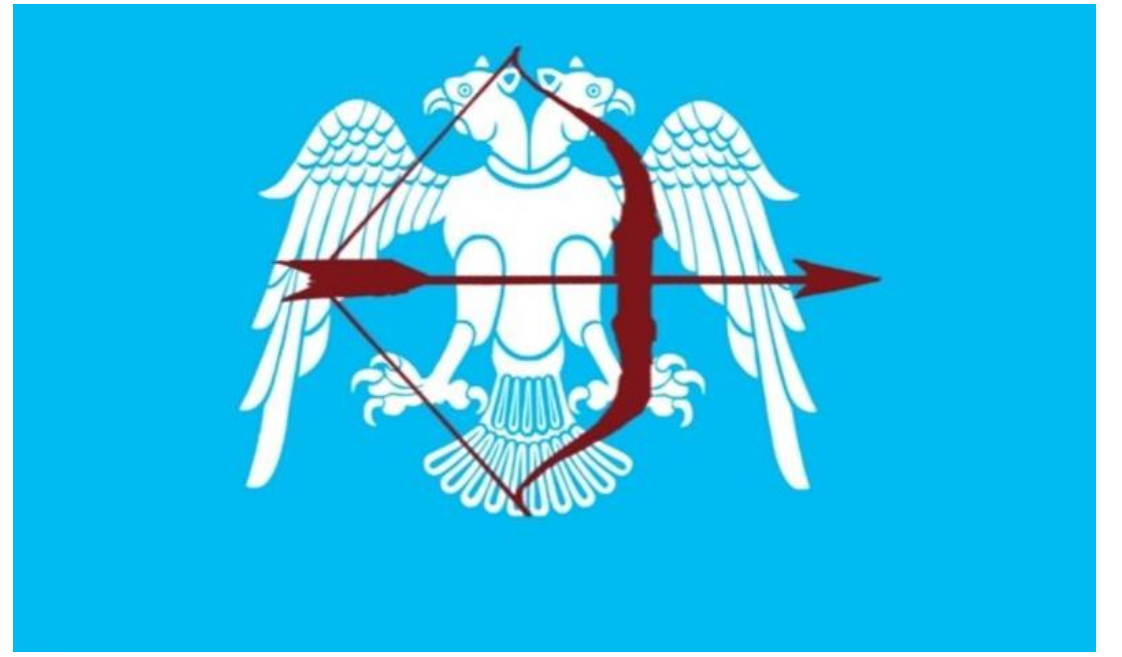
5. Artuklular(1202-1409)

- **Artuk bey** ve oğulları tarafından kurulmuştur.
- Mardin, Hasankeyf ve Harput olarak üç kola ayrılmışlardır.
- En uzun varlığını sürdüren beyliktir.
 - Mardin —————> Akkoyunlular son vermiştir.
 - Hasankeyf —————> Eyyubiler son vermiştir.
 - Harput —————> Anadolu Selçuklu son vermiştir.
- Haberleşme, denge kurma, robotik ve sibernetiğin ilk kurucusu kabul edilen “**EL CEZERİ**” bu dönemde yaşamıştır.
- **Mardin Ulu Camii, Malabadi, Dunaysır, Haburman, Devegeçidi Köprüleri, Hatuniye Medresesi** önemli mimari eserleridir.

ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ(1077-1308)

- **Kutalmışoğlu Süleyman Şah** tarafından **İznik** başkent olarak kurulmuştur.
- Bu dönemde **Suriye Selçukluları** ve **Bizansla** mücadele edilmiştir.
- Bizans'ı **1081 Dragon Çayı Antlaşması** ile vergiye bağlamıştır.
- Suriye Selçuklu hükümdarı **Tutuş** ile yaptığı **Ayn- Seylem Savaşı'nı** kaybetmiş, bu savaşta ölmüştür.
- Mezarı Suriye topraklarında bulunan **Caber Kalesindeydi**. 2015 yılındaki **“Şah Fırat Operasyonu”** sonucunda mezarı Suriye'nin **EŞME** köyüne taşınmıştır.

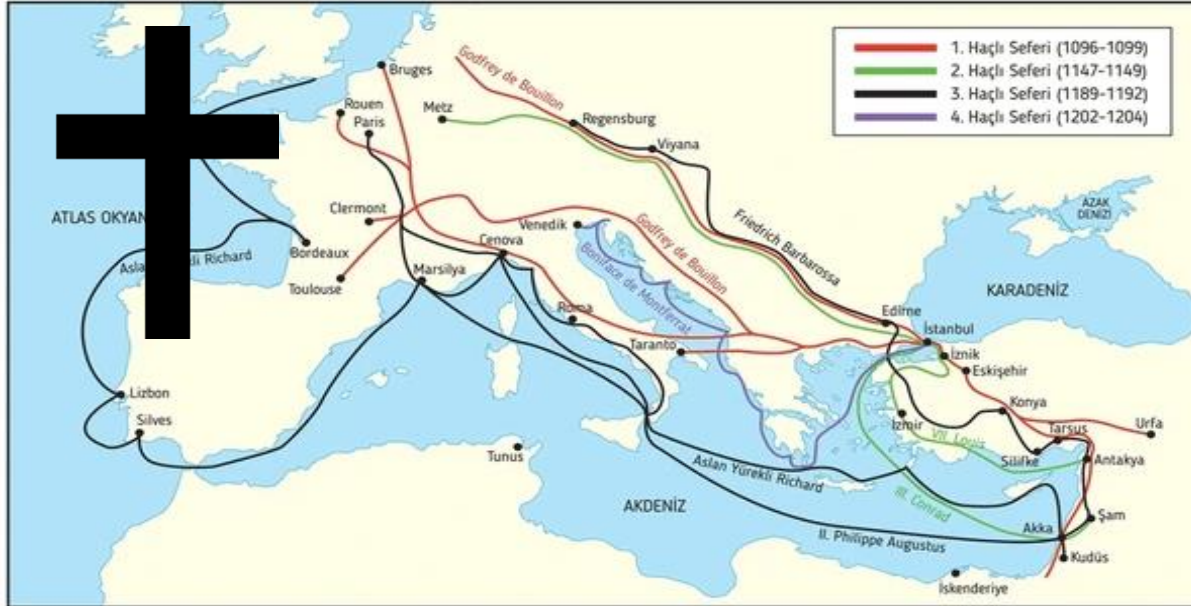

Harita 4.6: Türkiye Selçuklu Devleti ve İlk Anadolu Beylikleri

I. Kılıçarslan Dönemi(1092-1107)

- **I. Haçlı Seferinde** Eskişehir yakınlarında yapılan **Dorileon Savaşı** kaybedildi.
- Başkent İznik'ten **Konya**'ya taşınmıştır.
- Anadolu Türk siyasi birliği için **Çaka Beyliğine** son verildi.
- Danişmentlilerden **Malatya** alınmıştır.
- Habur Nehri'ni geçerken boğularak hayatını kaybetmiştir.

İZNİK

Osmanlı
1331

Türkiye
Selçuklu
1077

KONYA

I. Mesut Dönemi(1116-1155)

- *Danişmentlilerle birlik olup **II. Haçlı Seferine** karşı başarılı oldu.*
- *Haçlılara karşı başarı olduğu için Abbasi halifesi “**Melik**” ünvanını vermiştir.*
- *Anadolu Selçuklu devletinde ilk **imar ve şehirleşme** faaliyetleri başladı.*
- *Batılı kaynaklarda Anadolu için ilk kez “**TÜRKİYE**” adı kullanılmıştır.*
- *Danişmentlilerden **Kastamonu, Elbistan, Çankırı, Sivas ve Ankara’yı** alınmıştır.*
- *İlk madeni **bakır para** bastırılmıştır.*

II. Kılıçarslan Dönemi(1155-1192)

- **1176 Miryokefalon (Kumdanlı) Savaşı** ile Bizans mağlup edilmiş, Anadolu'nun **Türk yurdu** olduğu kesinleşmiştir.(**Yurt tutan savaşı** olarak bilinir).
- **Danışmentilere** son verilmiştir.
- İlk **gümüş ve altın para** bastırılmıştır.
- Anadolu'da ilk kervansaray olan **ALAY HAN** yapılmıştır.
- Kayseri de uluslararası **YABANLU PAZARI** kurulmuştur.
- Ölmeden önce taht kavgalarını önlemek amacıyla, ükeyi 11 oğlu arasında paylaştırmıştır. Bu durum geleneksel veraset anlayışının sürdüğünün kanıtıdır.

I. Gıyaseddin Keyhüsrev(1204-1211)

- İki kez tahtta geçmiştir.
- Trabzon Rum İmparatorluğu'nu mağlup ederek **Samsun'u** aldı.
- **Antalya'yı** alıp büyük bir liman kenti haline getirildi.
- **Bu fetihlerden sonra "Sultan'ül Bahreyn Sultan'ül Berreyn"**(denizlerin ve karaların sultanı) ünvanını almıştır.
- Venedik ile ilk ticaret antlaşması yapıldı.
- Anadolu Selçuklu'nun ilk medresesi olan **Kayseri Koca Hasan Medresesi** ve ilk hastanesi olan **Gevher Nesibe Hatun Darüşşifası** bu dönemde yapılmıştır.

İzzeddin Keykavus(1211-1220)

- Karadeniz ticaret güvenliğini sağlamak için **Sinop** alınmıştır.
- Sinop'ta Anadolu Selçuklu'nun **ilk tersanesi** kurulmuştur.
- Venedik ve Kıbrıs Krallığı ticaret antlaşmaları imzalanmıştır.
- Halife başarılı fetihlerinden dolayı "**Sultan'ül Galip**" ünvanını vermiştir.

Alaeddin Keykubat Dönemi(1220-1237)

- En **parlak** dönemdir.
- Anadolu Türk siyasi birliği için **Mengüceklilere** ve **Artuklular'ın** Harput koluna son vermiştir.
- Konya kültür ve sanat merkezi olmuştur.
- Anadolu'da ticareti geliştirmek için çok sayıda kervansaray yapılmıştır.
- Doğudan gelen Moğol tehlikesine karşı kale ve surlar tamir edilmiştir.
- Bu dönemde Konya örnek alınarak **Alanya** şehri kurulmuştur.
- Anadolu Selçuklu'nun ilk deniz aşırı seferi olan **Suğdak seferi** ile Kırım'ı alarak ticarete önemli bir gelişme sağlanmıştır.
- Yabancı tüccarlar için ilk kez **devlet sigortacılığı** uygulanmıştır.
- Abbasi halifesi kendisine "**Sultan'ül azam**" unvanını vermiştir.
- **Harzemşahlarla** yapılan **1230 Yassıçemen Savaşı** kazanılmış, bu savaştan sonra Harzemşahlar yıkılmıştır. Moğollar ile aradaki tampon bölge kalkınca Anadolu Moğol istilasına açık hale gelmiştir.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev(1237-1246)

- Devletin dağılma dönemi başlangıcıdır.
- Vezir Sadettin Köpek bu dönemde devletin yönetiminde etkin olmuştur.

Vezir Sadettin Köpek

Baba İshak(Babailer) İsyanı(1240)

- Merkezi otorite boşluğu ve ekonomik sorunlardan kaynaklıdır.
- Adıyaman Kahta'da çıkarılmış, güçlükle bastırılmıştır.
- Devletin dağılma sürecini hızlandırmıştır.
- Anadolu'da çıkan ilk **dini ve sosyal isyandır**.

Kösedağ Savaşı(1243)

Anadolu Selçuklu Devleti ile Moğollar(İlhanlı) arasında yapılmıştır. Bu savaş sonucunda;

- ✓ Anadolu Türk birliği bozuldu.
- ✓ Anadolu Selçuklu ağır bir yenilgi aldı.
- ✓ Anadolu Selçuklu devleti siyasi hakimiyetini yitirdi.
- ✓ Anadolu Moğol hakimiyetine girdi.
- ✓ **İkinci Türk Beylikleri Dönemi** başladı.

HAP BİLGİ: Moğolların Batıya doğru ilerlemesi Anadolu'nun Türkleşmesinde etkili olmuştur.

- 1249-1254 yılları arası “**Ortak Saltanat**” denilen dönemde II. Gıyaseddin'in oğulları(**II. İzzedddin Keykavus, II. Alaeddin Keykubat, IV. Kılıçarslan**) ülkeyi birlikte yönetmek istemiştir.
- 1308'de Sultan II. Mesut'un ölümüyle devlet tamamen yıkılmıştır.

II. TÜRK BEYLİKLERİ DÖNEMİ

1. Karamanoğulları

- **Konya, Karaman** çevresinde kurulmuştur.
- Kendilerini **Anadolu Selçuklu'nun mirasçısı** olarak görmüşlerdir.
- Osmanlı Devleti'ni **en çok uğraştıran** beyliktir.
- **Karamanoğlu Mehmet Bey** Anadolu'da **Türkçeyi ilk kez resmi dil** ilan etmiştir.
- Osmanlı padişahı II. Bayezit tamamen beyliğe son vermiştir.

2. Candaroğulları

- **Kastamonu, Sinop** çevresinde kurulmuştur.
- **Denizcilikle** uğraşmışlardır.
- Osmanlı padişahı II. Mehmet(Fatih) son vermiştir.

3. Germiyanogulları

- **Kütahya** ve çevresinde Yakup bey tarafından kurulmuştur.
- Osmanlı'ya çeyiz ve miras yoluyla katılmıştır.

4. Dulkadiroğulları

- **Maraş, Elbistan** çevresinde kurulmuştur.
- **1515 Turnadağ Savaşı** ile Osmanlı Padişahı I.Selim (Yavuz) son vermiştir.
- Anadolu Türk siyasi birliği **kesin ve son kez** sağlanmıştır.
- Osmanlı'ya savaş yoluyla katılan **son** beyliktir.

5. Ramazanoğulları

- **Adana** çevresinde Ramazan Bey tarafından kurulmuştur.
- Kuruluşundan itibaren Memlûklere bağlı yaşamışlardır.
- Osmanlı padişahı I. Ahmet 1608'de kesin olarak son vermiştir.

6. Hamitoğulları

- **Dündar bey** tarafından **Isparta, Eğirdir, Antalya** çevresinde kurulmuştur.
- **Denizci** bir beyliktir.
- Topraklarının bir bölümü **para karşılığı** Osmanlı'ya satılmıştır.

7. Menteşeoğulları

- **Menteşe Bey** tarafından **Muğla** çevresinde kurulmuştur.
- **Denizci** bir beyliktir.

8. Aydınoğulları

- **Aydın** ve çevresinde Gazi Mehmet Bey tarafından kurulmuştur.

Denizcilik ve donanmaya önem vermişlerdir.

9. Saruhanoğulları

- **Manisa** çevresinde **Saruhan Bey** tarafından kurulmuştur.

10. Karesioğulları

- **Balıkesir, Çanakkale** çevresinde **Karesi Bey** tarafından kurulmuştur.
- Osmanlı'ya **katılan ilk beyliktir**.
- Osmanlı'da ilk **denizcilik** faaliyetlerini başlatmışlardır.
- Osmanlı'ya hakimiyetine katılınca **Hacı İlbey, Ece Halil, Evranos Bey** gibi önemli isimler Osmanlı hizmetine girmiştir.

11. Osmanoğulları

- **Söğüt ve Domanıç** çevresinde **Osman bey** tarafından kurulmuştur.
- Zamanla **beylikten devlete** ve sonrasında **imparatorluğa** ulaşmıştır.

TÜRK İSLAM KÜLTÜR VE MEDENİYET

A. DEVLET YÖNETİMİ

- Eski Türk devlet geleneği ve hakimiyet anlayışı aynen devam etmiştir.
- Kut anlayışı, devleti **Allah adına yönetme** şekline dönüşmüştür. Kan bağıyla babadan oğula geçme anlayışı devam etmiştir.
- “**Ülke hanedanın ortak malı**” sayılmıştır.
- Bu anlayışı uygulamayan devletler: **Memlükler** ve **Delhi Sultanlığında** farklı hanedanlar yönetimde görülmüştür.
- Yönetimde ikili teşkilat yalnızca **Karahanlılarda** görülmüştür.
- Türk İslam devletlerinde hükümdar yetkileri **töre** ve **şeri** kurallar ile kısıtlanmıştır.
- İslamiyet Öncesinden farklı olarak **hükümdar adına hutbe okutulur, para bastırılır** ve **hükümdar halife** tarafından onaylanırdı(**Menşur alma**)

HAP BİLGİ: Türk İslam devletlerinde yönetim merkezi olan saraya Karahanlılar **KAPU**, Selçuklular ise **BARGAH, DERGAH** gibi isimler vermişlerdir.

Hükümdarlık Ünvanları

Han	Sultan
Hakan	Padişah
Bey	Şahin Şah
Gazi	Keykavus
Kadir	Keyhüsrev
Kara	Keykubat
Şah	Sultan-ı Azam
Emir	Gıyaseddin
Melik	İzzeddin

Hükümdarlık Sembolleri

☞ Otağ-ı Hümayun	☞ Hutbe okutmak
☞ Taht(Süslü koltuk)	☞ Para bastırmak
☞ Nevbet(Davul)	☞ Menşur(Unvan alma)
☞ Çetr(Şemsiye)	☞ Hilat(Giysi)
☞ Sancak(Alem)	☞ Tiraz
☞ Kılıç kuşanmak	☞ Asa
☞ Tuğ (Sorguç)	☞ Tuğra(Mühür)

Hükümdarın Görevleri:

- “**SULTAN**” unvanını kullanan ilk hükümdar **Gazneli Mahmut**'tur.

- Devletin idaresinden sorumlu.
- Orduyu komuta etmek.
- Halkın ihtiyaçlarını karşılamak.
- Sosyal devlet anlayışı uygulamak.
- Dış tehlikelere karşı ülkeyi korumak.
- Vezir ve memur ataması yapmak.
- Divan-ı Mezalime başkanlık etmek.

B. ORDU TEŞKILATI

- Türk İslam devletlerinde ordunun büyük çoğunluğu Türklerden oluşuyordu.
- İslamiyet'in **gaza ve cihat** anlayışı Türklerin savaşçı özelliğini daha da pekiştirmiştir.

Hassa Askerleri	☞ Sultan'ın güvenliğini sağlar ona bağlı olan özel maaşlı birliklerdir.
Gulaman-ı Saray	☞ Gulam köle anlamına gelmektedir. Farklı milletlerden oluşmaktadır. ☞ İlk kez Karahanlılar temelini atmıştır. Gazneliler geliştirmiştir. ☞ Üç ayda bir aldıkları maaşa "Bistegani" denilir.
İkta Ordusu(Sipahi)	☞ İkta sahiplerinin ikta geirleri karşılığı beslediği askerlerdir.(Cebelu) ☞ Maaş almazlar. İlk kez Büyük Selçuklu uygulamıştır. ☞ Türk ve Müslümanlardan oluşur.
Donanma	☞ İlk kez Çaka Beyliği ile başlamıştır. ☞ Büyük Selçuklu'da donanma görülmez. Anadolu Selçuklu donanmaya önem vermiştir. Sahil şehirlerini fethetmiştir. Donanma komutanına Reis'ül bahr yada Melik-üs Sevahil denilir.
Eyalet Askerleri	☞ Melik ve eyalet valilerinin askeri birlikleridir.
Yardımcı Kuvvetler	☞ Bağlı devlet ve beyliklerin savaş zamanı gönderdiği ücretli askerlerdir. ☞ Ücretli askerlik Anadolu Selçuklu'da görülürken, Büyük Selçuklu'da görülmemiştir.

HAP BİLGİ: Türk İslam Tarihinde İktisadi sistemi görülen devletler:

- ❖ **Büyük Selçuklu Devleti**
- ❖ **Anadolu Selçuklu Devleti**
- ❖ **Harzemşahlar**
- ❖ **Timur Devleti**
- ❖ **Memlükler**

C. HUKUK SİSTEMİ

- Türk islam devletlerinde hukuk **şeri** ve **örfi** olarak ikiye ayrılır.
- Fethedilen bölgelerdeki yerel uygulamalarda hukuku etkilemiştir.

1. Şeri Hukuk

- Şeri hukukun temelini İslam hukuku oluşturur.
- Evlenme, velayet, boşanma, vakıf, ticaret ve miras konuları şeri hukuk kapsamındadır.
- Davalara **kadı** bakar. Kadıların başındaki sorumluya ise **Kadı'l Kudat(Baş kadı)** adı verilir
- Kadılara siyasi otorite baskı kuramazdı. Bu durum hukukun bağımsızlığının kanıtıdır.
- Kadılar vezir ve divan üyelerini yargılama yetkisine sahipti.

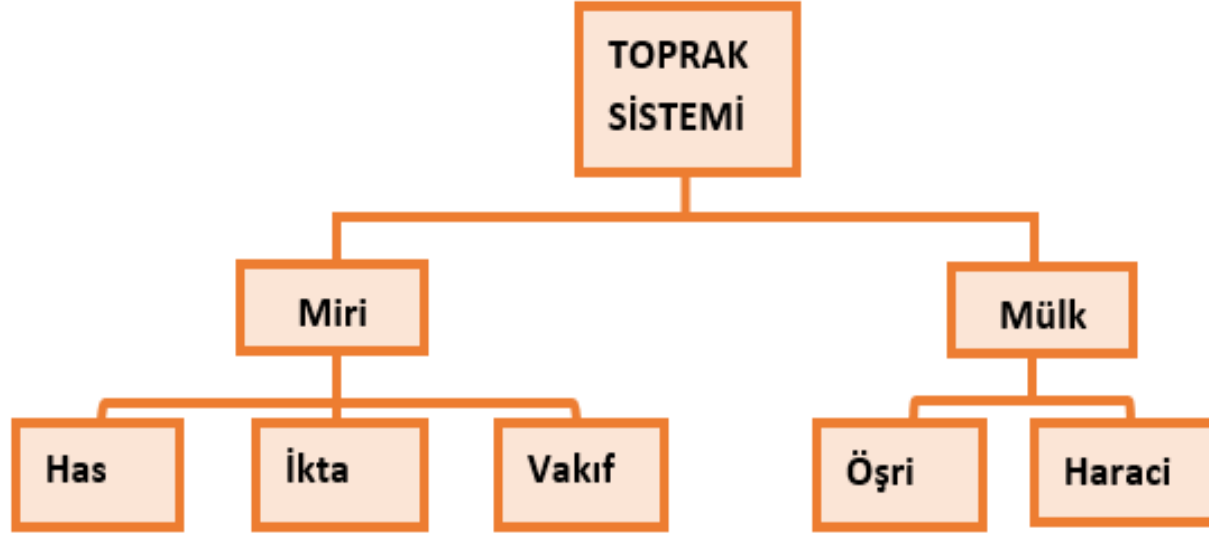
2. Örfe Hukuk

- Temeli eski Türk geleneklerine(töre) dayanır.
- Kanunların uygulanması, ülke güvenliği örfi hukuk kapsamındadır.
- Davalara **Emir-i Dad** bakar.
- Halkın şikayetlerinin dinlendiği, büyük davalara bakılan ve sultanın başkanlık ettiği mahkeme **Divan-ı Mezalim**'dir.
- Türk İslam devletlerinde askeri davalara **Kadı'leşker** bakar.

D. TOPRAK SİSTEMİ

- Türk İslam devletlerinde toprak "**Miri ve Mülk**" diye ikiye ayrılır

Miri Topraklar

- Mülkiyeti **devlete ait** olan topraklardır. **Üç gruba** ayrılır;
 - Has arazi:** Geliri hükümdar ve ailesine ait olan bağ, bahçe ve tarla gibi topraklardır. Doğrudan hükümdarın hazinesine aktarılır.
 - İkta arazi:** Devlet görevlilerine maaş karşılığı verilen topraktır. Toprak gelirleri hem kendi maaşlarını karşılanır hem de atlı asker beslenirdi.
- Toprağın mülkiyeti **devlete**, vergi toplama hakkı **ikta sahibine**, işleme hakkı ise **köylüye** aittir.

İkta sisteminin yararları şunlardır;

- Devlet otoritesi güçlenir.
- Toprak boş kalmaz.
- Üretimde süreklilik olur.
- Ordunun asker ihtiyacı karşılanır.(İkta Ordusu)
- Hazinenin yükü hafifler.
- Ülkede asayiş ve güvenlik sağlanır.
- Feodalleşmeyi engeller.
- Vergi toplamak kolaylaşır.
- Yerleşik hayatı özendirir.

3. Vakıf arazi: Sosyal amaçlı hayır işleri için kurulan kurumların ihtiyaçları için ayrılan topraklardır. Satılıp devredilemez, miras bırakılamaz.

HAP BİLGİ:

- Vakıf sistemi sosyal dayanışmayı sağlar.
- Halkın birçok ihtiyacı karşılanır.
- Sosyal devlet anlayışını pekiştirir.
- Bayındırlık hizmeti hızlanır.
- Hazineden para çıkışını azaltır.

Mülk Topraklar

- Şahıslara ait topraklardır.
- Müslümanların topraklarına **öşri**, gayrimüslimlerin topraklarına **haraci** denilir.
- Kişiler istediği gibi satabilir, miras bırakabilir.
- Genellikle ev, bağ, bahçe gibi taşınmaz mallardan oluşur.

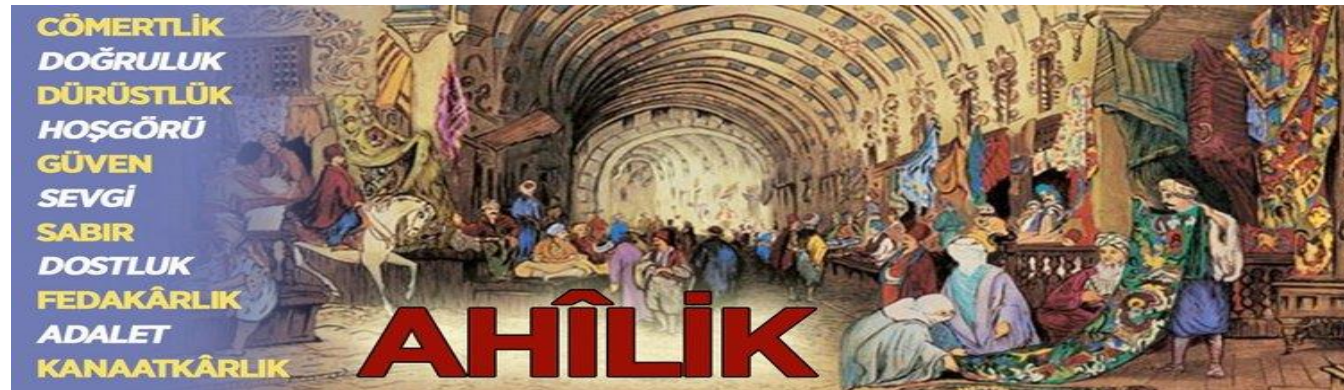

E. SOSYAL YAPI VE EKONOMİK HAYAT

- Türk İslam devletlerinde sınıf farklılığı ve tabakalaşma yoktur. Hakimiyet altındaki herkese hoşgörü politikası izlenmiştir.
- Yerleşik kültürün etkisi ile tarım ve ticari hayat daha da canlanmıştır.
- Toplum içerisinde dinin etkisi ile sosyal dayanışma güçlüdür.
- Ekonomi tarım, ticaret, hayvancılık, madencilik ve el sanatlarına dayalıdır.
- Esnaf teşkilatına;
 - İslam devletlerinde: **Fütüvvet**,
 - Anadolu Selçuklu: **Ahilik**,
 - Osmanlı devletinde ise **Lonca** denilmiştir.

Ahi Teşkilatının Özellikleri

- 👉 Kurucusu **Ahi Evran**'dır.
- 👉 Toplanma yerlerine **Dergah**, başkanlarına **Şeyh** denilir.
- 👉 Mesleki ve dini eğitim verir.
- 👉 Usta-çırak ilişkisini düzenler.
- 👉 Esnaf arası dayanışmayı sağlar.
- 👉 Esnafın kredi konuları ile ilgilenir.
- 👉 Ürünlerin kalite kontrolünü ve fiyat denetlemesini yapar.
- 👉 Devlet ile esnaf arası iletişimi sağlar.
- 👉 Gayrimüslim esnaf üye olamaz.
- 👉 Fiyat belirleme yani **Narh kesme** hakkına sahiptir.
- 👉 İş yeri açma belgesi olan **GEDİK** hakkına sahiptir.

Şeri Vergiler		Örfi Vergiler	
Öşür	Müslümanlardan alınan 1/10 oranındaki ürün vergisi.	Bac-ı Bazar	Pazar yeri vergisi
Haraç	Gayrimüslimlerden alınan 1/5 oranındaki ürün vergisi.	Cerime	Suçlulardan alınan vergi.
Cizye	Gayrimüslim erkeklerden askerlik yapmama karşılığında alınan vergi.	Çift Resmî	Müslümanların arazi vergisi
Ganimet	Savaşta kazanılan gelirlerdir.	İспенç	Gayrimüslimlerin arazi vergisi

HAP BİLGİ:

- Türk İslam devletlerinde **Hazine-i Hassa**(Hükümdar Hazinesi), **Hazine-i Amire**(Devlet Hazinesi)dir.
- Bir devletin haraç ve cizye gelirlerinin artması, sınırlarının genişlediğinin kanıtıdır.
- Bakır paraya **Fers**, gümüş paraya **Dirhem**, altın paraya ise **Dinar** denilmiştir.

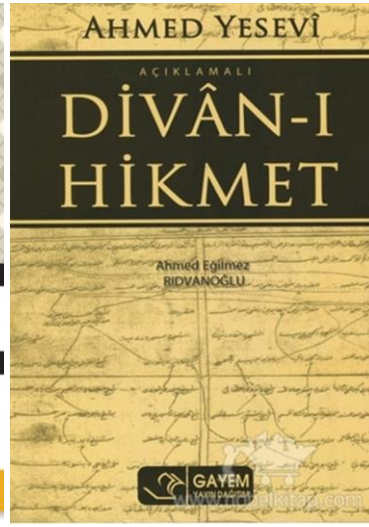
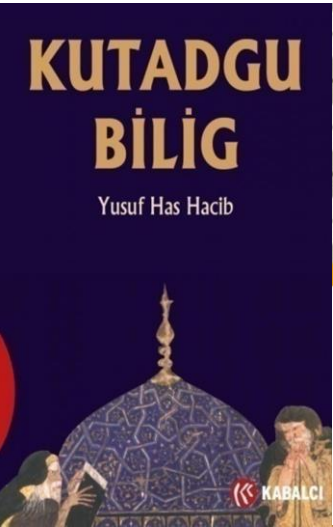

F. YAZI, DİL VE EDEBİYAT

- Türk İslam devletlerinde genellikle edebiyat dili **Farsça**, bilim dili **Arapça**, konuşma dili ise **Türkçe** olmuştur.
- **Karahanlılar, Memlükler, Karamanoğulları, Timur, Çağatay ve Osmanlı Türkçeyi resmi dil olarak seçen devletlerdir.**
- Türk İslam tarihinin ilk sözlü edebi eseri **Satuk Buğra Han Destanı**'dır.

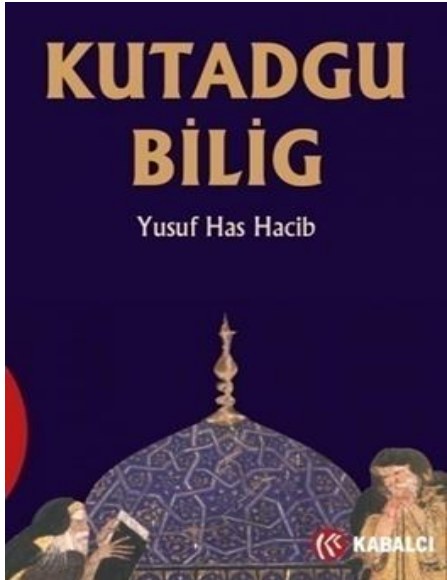
TÜRK – İSLAM DEVLETLERİNDE DİL

Devlet	Resmi dil	İlim dili	Saray dili
Karahanlılar	Türkçe	Türkçe	Türkçe
Gazneliler	Arapça	Arapça	Türkçe
B. Selçuklular	Farsça	Arapça	Türkçe
Anadolu Selçukluları		Arapça	Türkçe
Osmanlı	Türkçe	Arapça	Türkçe

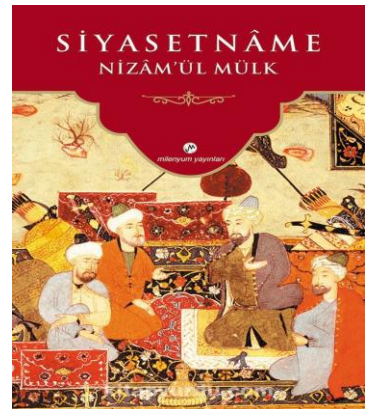
Kutadgu Bilig (6645 beyit)

- ✓ Yusuf Has Hacib / Karahanlı
- ❖ “Mutluluk veren bilgi” anlamına gelir.
- ❖ Türk İslam edebiyatının ilk yazılı örneğidir.
- ❖ Siyasetname özelliği gösterir.
- ❖ Uygur alfabesi ile yazılmıştır.
- ❖ Tabgaç Buğra Han’a sunulmuştur.

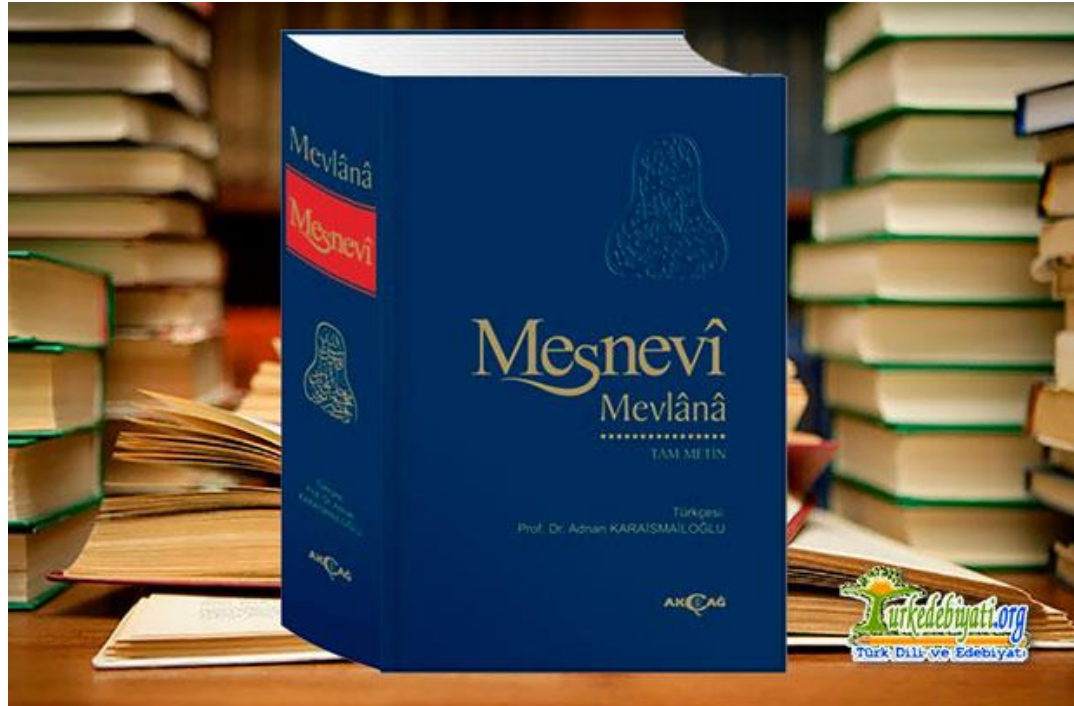
Divan-ı Lügati't Türk	Kaşgarlı Mahmut	Karahanlı	• İlk Türkçe ansiklopedik sözlüktür. • Abbasi halifesi El Müktedi Billaha sunulmuştur. • Türkçenin Arapça kadar zengin bir dil olduğunu göstermek ve Araplara Türkçeyi öğretmek için yazılmıştır. • Sonunda ilk Türk dünyası haritası vardır.
Divan-ı Hikmet	Hoca Ahmet Yesevi	Karahanlı	• Dini ve ahlaki öğütler içermektedir. • Türk tasavvuf edebiyatının ilk eseri, yazarı da ilk Türk mutasavvufu kabul edilir (Pir-i Türkistan)
Atabetü'l Hakayık	Edip Ahmet Yükneki	Karahanlı	• “Gerçeklerin Eşiği” anlamına gelir. • Ahlaki değerler alanında eğitici bir eserdir. • Karahanlı hükümdarı Muhammed Dad İspehsalar Bey'e sunulmuştur.
Şehname	Firdevsi	Gazneli	• İran- Turan Savaşlarını anlatır. • Gazneli Mahmut'a sunulmuştur.
Tarih-i Yemin	Utbi	Gazneli	• Gaznelilerin tarihini anlatır. • Gazneli Mahmut'a sunulmuştur.

<i>Siyasetname</i>	<i>Nizamü'lmülk</i>	<i>Büyük Selçuklu</i>	• Devlet yönetimi ile ilgili öğütler vardır. • Sultan Melikşah'a sunulmuştur.
<i>Rubailer</i>	<i>Ömer Hayyam</i>	<i>Büyük Selçuklu</i>	• Eserde İran saray geceleri anlatılır.
<i>Divan-ı Enveri</i>	<i>Enveri</i>	<i>Büyük Selçuklu</i>	• Kasideleri ile bilinen devrin önemli şairlerindendir.
<i>Muhakemetü'l Lügateyn</i>	<i>Ali Şir Nevai</i>	<i>Timur Devleti</i>	• Türkçenin Farsça kadar zengin bir dil olduğunu göstermek için yazılmıştır. • Çağatay Türkçesinin en büyük şairidir.

- HAP BİLGİ:** Türk İslam tarihinde Kaşgarlı Mahmut;
- 👉 İlk Halk Bilimcisi
 - 👉 İlk Filolog
 - 👉 İlk Coğrafyacı kabul edilir.

Halk Edebiyatı	• Nasrettin Hoca Fıkraları • Dede Korkut Hikayeleri • Battal Gazi Destanı • Danişmentname
Divan Edebiyatı	• Hoca Dehhani (İlk divan şairi) • Selçuklu Şehnamesi • Germiyanlı Ahmedî • Cemşid-ü Hurşid ve İskendername

Tasavvuf (Tekke) Edebiyatı

- **Mevlana Celaleddin Rumi**
Mesnevi, Divan-ı Kebir, Fih-i Ma'fih, Mektubat.
- **Hacı Bektaş-ı Veli**
Bektaşiliğin kurucusu./ **Makalat**
- **Aşık Paşa**
Garipname
- **Yunus Emre**
Risaletü'n Nüşhiyye, Divan
- **Şeyh Ahmet Gülşehri**
Keramet-i Ahi Evran, Mantıkü't Tayr Tercümesi, Felekname
- **Ahmet Fakih**
Çarh-name, Kitab-ı Evsaf-ı Mesacidi's Şerife
- **Muhyiddin Arabi**
Ekberilik tarikatının kurucusu. Vahdeti vucut görüşünü savunmuştur./ **Esfar**
- **Sadreddin Konevi**
Muhyiddin Arabinin öğrencisidir. Konya'da **Ekberilik** tarikatının önemli isimlerinden biridir.

G. BİLİM

Harezmi (780-850)	• Matematikçi ve filozoftur. • Sıfır(0) rakamını ilk kez kullandı. • En önemli eseri Kitabü'l-Cebir Ve'l Mukabele.
Farabi (874-950)	• Pozitif bilimleri ilk kez sınıflandırdı. • Birleşmiş Milletlerden ilk kez bahsetti. • Avrupa'da Al-Phorobius olarak bilinir. • Aristo'yu yorumladığı için Muallim-i Sani(İkinci öğretmen) denmiştir. • Müzik seslerini notalarken logaritmayı icat etmiştir. • Eserleri; El Medinetü'l Fazıla, Kitabü'l Müsikü'l Ekabir, İhsaü'l-Ulüm.
İbn-i Sina (980 - 1037)	• Avrupa'da Avicenna olarak bilinir. • Tıp alanında çalışmalar yapmıştır. • Gazneliler döneminde yaşamıştır. • İlk mide ameliyatını yapmıştır. • En önemli eseri El Kanun Fi't-Tıbb(Tıp Kanunu) • Azimet Halkası denilen bir gözlem aleti yaparak yıldızlar arası açısal uzaklıkları hesaplamıştır.
Biruni (973-1051)	• Gazneliler döneminde yaşamıştır. • Avrupa'da Alboran adıyla bilinir. • Sultan Mahmut, Biruni için "sarayımın en değerli hazinesi" demiştir. • Ekvator uzunluğunu az bir yanılma ile hesaplamıştır. • Asar-ül Bakiye adlı eserinde Asyalı milletleri anlatmıştır.

Gazali (1058-1111)	• Büyük Selçuklu döneminde yaşamış, Nizamiye Medresesinde baş müderrislik yapmıştır. • Batinilik ile mücadele etmiştir. • En önemli eserleri İhyaü'l-Ulümiddin ve Tehafütü'l Felasife'dir.
Ömer Hayyam (1048-1131)	• Sultan Melikşah adına Celali takvimi hazırlamıştır. • Türk Üçgeni adı verilen Hayyam Üçgenini bulmuştur.
Zemahşeri (1074-1144)	• Harzemşahlar döneminde yaşamıştır. • Gramer, belagat, fıkıh, kelam, tefsir alanında çalışmalar yapmıştır. • Uzun süre kutsal topraklarda kaldığı için "Carullah"(Allahın komşusu) denilmiştir. • Keşşaf Tefsiri ve Mukaddimetü'l Edep önemli eserleridir.
İbn-i Rüşd (1126-1198)	• Endülüs Emevi döneminde yaşamıştır. • Averroes ve Şarih(yorumcu) adıyla bilinir. Aristoyu Avrupa'ya tanıtmıştır. • Eserleri; Tehafütü't Tehafüt, Makela fi'l Mizac.
Uluğ Bey 1394-1449)	• Timur'un torunudur. Hem hükümdar hem bilim insanıdır. • Semerkant'ta kendi adına rasathane yapmıştır.Devrin bilginlerinden Ali Kuşçu Uluğ Bey'in öğrencisi olmuştur. • En önemli eseri Uluğ bey Zeyci(Yıldızların Cetveli)

Kadı Burhaneddin Anevi	• Anadolu Selçuklu döneminde yaşamış tarihçidir. • En önemli eseri Enisü'l Kulüb'dür. • <i>I. İzzeddin Keykavus'a sunmuştur.</i>
İbn-i Bibi	• <i>Anadolu Selçuklu dönemi tarihçisidir.</i> • En önemli eseri <i>El-Evamirü'l Alaiye</i>'dir.
Kerimuddin Aksarayi	• <i>Anadolu Selçuklu Dönemi tarihçisidir.</i> • En önemli eseri <i>Müsameretü'l-Ahbar</i>.
Caca Bey	• <i>Anadolu Selçuklu dönemi gök bilimcisidir.</i> • Kırşehir'de Anadolu'daki <i>ilk rasathane olan Caca Bey Medresesini</i> yaptırmıştır.
El Cezeri	• <i>Haberleşme, denge, kontrol ayarlama bilimi sibernetiğin ilk kurucusudur.</i> • <i>Artuklu döneminde yaşamıştır.</i> • En meşhur eseri <i>OTOMATA</i>'dır.
Ravendi	• <i>Anadolu Selçuklu dönemi tarihçisidir.</i> • <i>I. Gıyaseddin Keyhüsrev'e Selçuklu Tarihi adlı eserini sunmuştur.</i>
İbn-i Heysem	• <i>Optik biliminin kurucusudur.</i> • En önemli eseri <i>Kitab-ül Menazir</i>'dir.
El Razi	• <i>Devrin önemli kimyageridir.</i>
İbn-i Batuta	• <i>Büyük Dünya Seyahatnamesini</i> yazan seyyahtır.

H. MİMARİ VE SANAT

- Türk islam Mimarisinin ilk örnekleri Karahanlılar ile başlamıştır.
- İlk kez “**ribat**” denilen küçük kervansaraylar yapılmıştır.
- İslamiyet’in resim ve heykeli yasaklaması hat, tezhip ve minyatür sanatlarının gelişmesine neden olmuştur.
- Süslemelerde genellikle bitkisel motifler, geometrik şekiller, insan ve hayvan figürleri kullanılmıştır.

Süsleme Sanatları

- Hat:** Arap harfleri ile İslami güzel yazı yazma sanatı. İlk Türk hattatı **Amasyalı Yakup**’tur.
- Minyatür:** Sulu boya ile kitaplara çizilen küçük resimlerdir. Minyatür sanatçısına **Nakkaş** denilir.
- Tezhip:** Kitap süsleme, altınlama ve yaldızlama sanatıdır. Bu sanat ile uğraşanlara **Müzehhip** denilir.
- Çini:** Fırınlanmış toprak üzerine yapılan renkli seramiktir.
- Kündekari:** Ahşap işlemeciliğine dayanan el sanatıdır. Yapana Neccar denilir.
- Fresk:** Duvar resmidir.
- Vitray:** Renkli cam süsleme sanatıdır.
- Malakari:** Duvar kabartma sanatıdır.
- Telkari:** Altın ve gümüş gibi madenleri işleme sanatıdır.
- Kakmacılık:** Ahşap ve madenlerin içerisine renkli malzemeleri yerleştirme sanatı.
- Oymacılık:** Ahşap ve benzeri zeminlerin oyulmasına dayanan süsleme sanatıdır.

MİMARİ (Dikkat önem taşır)

1..... Dini mimari	2..... Sivil Mimari	3..... Askeri Mimari
• Cami • Medrese • Kümbet • Türbe • Tekke • Zaviye • Külliye • Mescit • Şadırvan HAP BİLGİ: Masrafları vakıflardan karşılanır.	• Han (Kervansaray) • Hamam • Çeşme • Köşk • Saray • Köprü • Hastane (Şifahane) • Kapan (Çarşı) • Bedesten(Kapalıçarşı) • Bimarhane (Hastane) • İmarethane (Aşevi) • Arasta (çarşı)	• Kale • Kışla • Sur • Kule • Burç • Tersane • Tabya HAP BİLGİ: Masrafları hazineden karşılanır.

BAZI MİMARİ YAPILAR

Ribat	<i>Ticaret yapılarıdır. Kervansaraydan küçüktür.</i>
Kervansaray	<i>Ticaret yapısıdır. Ticaret yolları üzerinde konaklama ve güvenlik hizmeti verilmiştir.</i>
Külliye	<i>Merkezini caminin oluşturduğu yapılar topluluğudur.</i>
Bedesten	<i>Kumaş ticareti yapılan kapalı çarşıdır.</i>
Arasta	<i>Dükkanların sıralı dizildiği üzeri açık yada kapalı ticaret yapısıdır.</i>
Bimarhane	<i>Akıl hastalıklarının tedavi edildiği hastanedir. İlk kez Karahanlılarda görülmüştür.</i>
Kapan Hanı	<i>Tek bir cins malın satışının yada dağıtımının yapıldığı kapalı Pazar yeridir.</i>
Tabhane	<i>Misafirhane. Fakirlerin barındığı yapılardır.</i>
Kümbet	<i>Üzeri örtülü veya piramit çatılı anıt mezardır. İlk örneği BSD.</i>
İmarethane	<i>Yoksulların yeme içme ihtiyaçlarını karşıladıkları aşevidir.</i>

Karahanlılar	• Ayşe Bibi Türbesi • Tirmiz Sarayı • Arap Ata Türbesi • Ribat-ı Melik • Balaci Hatun Türbesi
---------------------	---

Gazneliler	• Leşkeri Bazar Ulu Camii • Leşker-i Bazar Sarayı • Zafer Kuleleri • Arasü'l-Felek Camii • Ribat-ı Mahi
-------------------	---

Büyük Selçuklu Devleti	• Nizamiye Medreseleri • Diyarbakır Ulu Camii • Nişabur Medresesi • Sultan Sencer Türbesi • Ribat-ı Zafarani • İsfahan Melikşah Camii • Tuğrul bey Türbesi
-------------------------------	--

Babürlüler	• Agra Kalesi • Tac Mahal • Lahor Kalesi • Moti Mescidi
-------------------	--

Saltuklular	• Erzurum Ulu Camii • Erzurum Tepsi Minare Camii • Erzurum Mama Hatun Türbesi • Erzurum Emir Saltuk Türbesi
--------------------	--

Danışmentli	• Tokat Yağıbasan Medresesi • (Anadolu'da ilk medrese) • Kayseri Ulu Camii
--------------------	--

Mengücekli	• Turan Melek Şifahanesi • Divriği Ulu Camii • Divriği Külliyesi
-------------------	--

Artuklu	• Mardin Hatuniye Medresesi • Mardin Ulu Camii • Hasankeyf Köprüsü • Malabadi Köprüsü • Devegeçidi Köprüsü • Dunaysır Köprüsü • Ambar Çayı Köprüsü • Haburman Köprüsü
----------------	--

Anadolu Selçuklu Devleti	• Kayseri Hunad Hatun külliyesi • Kayseri Hacı Kılıç Külliyesi • Konya Karatay Mescidi • Konya Sırçalı Mescit • Konya İnce Minareli Medrese • Konya Karatay Medresesi • Konya Çifte Minareli Medrese • Kayseri Koca Hasan Medresesi • Kayseri Çifte Medrese • Sivas Buruciye Medresesi • Sivas Gök Medrese • Kırşehir Cacabey Medresesi • Erzurum Çifte Minare Medresesi • Beyşehir Kubadabad Sarayı • Alanya Alaiye Sarayı • Konya Alaeddin Sarayı • Kayseri Kubadiye Köşkü • Kayseri Alay Han • Kayseri Döner Kümbet • Kayseri Gevher Nesibe Şifahanesi
---------------------------------	--

DİKKAT: *ince, sırça. gök, çifte minare, döner, buruciye, burma gibi ifadeler Anadolu Selçuklu eserlerinde görülür.*

✓ Türk İslam devletlerinde hükümdar adına inşa edilen camilere **SELATİN** adı verilir.